

QKRMT

Qendra Kosovare për Rehabilitimin
e të Mbijetuarve të Torturës

KRCT

The Kosova Rehabilitation
Centre for Torture Victims

KOSOVA'DAKİ ALIKONULMA YERLERİNDE İNSAN HAKLARI

İZLEME RAPORU 2018

Ceza İnfaz Kurumlarında İnsan Haklarının İzlenmesine Destek Veren Kuruluşlar:

**OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS**

**CIVIL
RIGHTS
DEFENDERS**

**Sweden
Sverige**

On birinci Faaliyet Raporu, Mart 2019
KRCT, Priştine

KOSOVA'DAKI ALIKONULMA YERLERİNDE İNSAN HAKLARI

İZLEME RAPORU 2018

Ceza İnfaz Kurumlarında İnsan Haklarının İzlenmesine Destek Veren Kuruluşlar:

CIVIL
RIGHTS
DEFENDERS

Sweden
Sverige

On birinci Faaliyet Raporu, Mart 2019
KRCT, Priştine

Kosova'daki ceza infaz kurumlarının ve yargı sisteminin izlenmesi, KRCT'nin verdiği kurumsal destek çerçevesinde, Open Society Institute (Açık Toplum Vakfı) (OSI) tarafından desteklenen bir faaliyettir. Civil Rights Defenders (Sivil Hak Savunucuları) (CRD) derneği ise 2018 yılı boyunca insanların özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlerde tutulanların ruhsal sağlığının izlenmesi konusunda destek vermiştir.

Bu proje Kosova İşkence Mağdurları Rehabilitasyon Merkezi (KRCT) tarafından yürütölmekte ve yönetilmektedir.

Bu raporda ifade edilen değerlendirmelerin ve görüşlerin tümü Kosova İşkence Mağdurları Rehabilitasyon Merkezine aittir ve OSI'nın ya da CRD'nin fikirlerini ya da görüşlerini yansıtmayabilir.

Bu raporda yer alan değerlendirmeler, sonuçlar ve tavsiyeler 2018 yılı boyunca KRCT ekipleri tarafından yürütölen izleme faaliyetlerinin ve savunuculuk çalışmalarının bir sonucudur.

Yazarlar: Alban Muriqi ve Fatmire Haliti, KRCT Proje Yöneticileri

Editör: Dr. Feride Rushiti, KRCT Genel Müdürü

İzleme Yapanlar: Dr. Feride Rushiti, Alban Muriqi, Fatmire Haliti, Dr.Reshat Bajrami, Albert Avdiu, Driat Cerabregu, Armend Bajrami

Yayınlar 2019: Kosova İşkence Mağdurları Rehabilitasyon Merkezi (KRCT),
Mart 2019

İletişim: KRCT
Str. HamëzJashari 16b / 2
10000 Priştine, Kosova
Tel: +383 (0) 38243707
E-mail: info@krct.org
Web sitesi: www.krct.org

İçindekiler

Kısaltmalar	4
Önsöz 5	
I. ALIKONULMA YERLERİNİN İZLENMESİ.....	7
1. KRCT Görev tanımı, izleme yöntemi ve izlemenin amacı	7
2. KRCT'nin diğer kurumlarla ortaklığı ve işbirliği	10
3. İzleme İlkeleri	10
4. Yasal çerçeve ve standartlar	12
II. 2018 YILI BOYUNCA KOSOVA'DAKİ CEZA İNFAZ KURUMLARINDA KAYDEDİLEN İLERLEMELER VE KARŞILAŞILAN TEMEL ZORLUKLAR	13
1. 2018 yılında kaydedilen ilerlemeler	13
2. Zorluklar ve temel boşluklar	14
III. KOSOVA'DAKİ CEZA İNFAZ KURUMLARINDA YAPILAN TESPİTLERİN ÖZETİ - 2018	16
1. Hükümlülere ve tutuklulara yönelik muamele	16
2. Rehabilitasyon/yeniden sosyalleşme ve eğitim	23
3. Fiziksel koşullar ve yaşam koşulları	27
4. Gıda ve Hijyen	30
5. Kosova Ceza İnfaz Kurumunda sağlık hizmetleri	31
6. Usuli Güvenceler	34
7. Ceza infaz personeli - çalışma koşulları	36
8. İzleme yapılan diğer alanlar	39
IV. CEZA İNFAZ KURUMLARINDA AKIL VE RUH SAĞLIĞI.....	44
V. SAVUNUCULUK VE ADLİ YARDIM.....	47
1. Bir ülkesine iade davasında adil yargılanma hakkının savunulması	49
2. Mahkemedeki duruşmaların izlenmesi	51
3. Kanunların uygulanması konusunda çalışanlar ile birlikte düzenlene “Alıkonulma yerlerinde özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin insan haklarının uluslararası alandaki savunulması - İstanbul Protokolü” konulu eğitim	52
4. “Sivil toplum ağı ve ceza adaletinde reformlar” konulu uluslararası toplantı	53
5. “Ruhsal hastalığı bulunan faillere tutukluluk ve zorunlu psikiyatrik tedavi tedbirinin uygulanması” konulu Yuvarlak Masa Toplantısı	56
6. Kosova Ceza İnfaz Kurumu müdürü ile “2018 yılı boyunca Ceza İnfaz Kurumlarının izlenmesi sırasında yapılan ilk bulgular” konusunda yapılan toplantı	57
-Genel tavsiyeler	59

Kısaltmalar

KRCT	Kosova İşkence Mağdurları Rehabilitasyon Merkezi
KCS	Kosova Ceza İnfaz Kurumu
CC	Hapishane
DC	Tutukevi
HSP	Yüksek Güvenlikli Hapishane
ECC	Eğitim Amaçlı İslahevi
PHS	Hapishane Sağlık Kurumu
KJC	Kosova Yargıtayı
Oİ	Kamu Denetçiliği Kurumu
NPM	Ulusal Önleme Mekanizması
CDHRF	Council for Defence of Human Rights and Freedoms (İnsan Haklarını ve Özgürlüklerini Koruma Konseyi)
EULEX	Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Misyonu (EULEX), Kosova
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
OSI	Open Society Foundation (Açık Toplum Vakfı)
CRD	Civil Rights Defenders (İnsan Hakları Savunucuları) derneği
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
UNCAT	Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşme
OPCAT	İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Sözleşmeye Ek İhtiyari Protokol
SRM	Mahpuslara Muameleye Dair Asgari Standart Kurallar
EPR	Avrupa Cezaevi Kuralları
CCK	Kosova Ceza Kanunu
CPCK	Kosova Ceza Muhakemesi Kanunu
LEPS	Ceza İnfaz Kanunu

Önsöz

Özgürlüğünden yoksun bırakılan herkes, insanca ve insanlık onuruna yakışır şekilde muamele görme hakkına sahiptir. Bu ilkeler, yasal bağlayıcılığı bulunan uluslararası, bölgesel ve ulusal belgelerde yer almaktadır.

Özellikle tutuklular ve hükümlüler, kamu denetiminden uzakta oldukları için haklarının ihlal edilmesi tehlikesiyle karşı karşıyadır. Dolayısıyla, sivil toplum dışarıdan ve tarafsız bir gözlemci olarak, Kosova'daki alıkonulma yerlerinde olası insan hakları ihlallerinin önlenmesi, belgelenmesi ve ele alınmasında çok önemli bir rol oynamaktadır.

19 yıl önce kurulan KRCT 1999 yılından bu yana Kosova savaşından sağ çıkanların rehabilitasyonu ve işkencenin önlenmesi alanlarında çalışmaktadır. KRCT'nin görev tanımı Kosova'da insan hakları alanında çalışan diğer sivil toplum kuruluşlarından oldukça farklıdır. KRCT, bir yandan olası insan hakkı ihlallerini ele alırken ve rehabilitasyon programlarıyla mağdurlara yardım ederken, bir yandan da izleme ve raporlama yaparak işkence ile mücadele etmektedir.

İzleme faaliyetlerimizin amacı, alıkonulma yerlerinin bölgesel ve uluslararası yasal standartlarla ne ölçüde uyumlu olduğunu değerlendirmek, insan hakları ihlallerinin meydana gelmesini önlemek ve Kosova Ceza İnfaz Kurumunun şeffaflığını ve meşruiyetini arttırmaktır. KRCT, 2007 yılında izleme faaliyetlerinin kapsamını genişletmiştir ve 2007 yılından bu yana polis karakollarını, 2010 yılından bu yana da akıl ve ruh sağlığı kurumlarını izlemektedir.

Bu raporda, 2018 yılı boyunca yapılan 19 izleme ziyareti sırasında uygulanan yapılandırılmış anketler ile toplanan bulgular sunulmaktadır.

KRCT, Kosova Ceza İnfaz Kurumunun yapıcı bir işbirliği sergilemesini ve KRCT'nin yaptığı katkıları kabul etmeye hazır olmasını takdirle karşılamaktadır; zira yetkililer tavsiyelerimizi olumlu karşılamış, ceza infaz kurumlarında özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin koşullarını iyileştirmek için somut adımlar atmışlardır.

KRCT, profesyonel bir yaklaşım benimseyerek tutuklular ve aileleri ile itimada ve gizliliğe dayanan bir ilişki kurmuştur. KRCT'nin Kosova'daki alıkonulma yerlerini izleme konusundaki deneyimi, en önemli yerel, bölgesel ve uluslararası paydaşları tarafından gayet iyi bilinmektedir. KRCT'nin izleme raporları sayesinde karar alma kurumları somut adımlar atmıştır ve ABD Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Komisyonu İlerleme Raporunda ve Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesinin raporunda, KRCT'nin

tespitlerine dűzenli olarak yer verilmektedir.

I. ALIKONULMA YERLERİNİN İZLENMESİ

1. KRCT'nin görev tanımı, izleme yöntemi ve izlemenin amacı

Kosova İşkence Mağdurları Rehabilitasyon Merkezi (KRCT), Kosova savaşının işkence ve kötü muamele mağdurlarına tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri sunmak amacıyla 1999 yılında kurulmuş bağımsız, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur.

KRCT ayrıca, Kosova'daki alıkonulma yerlerindeki insan haklarını izleyerek, işkencenin ve diğer her türlü kötü muamelenin önlenmesini ve kaldırılmasını, ayrıca Kosova'da yaşayan tüm etnik kökenden gelenlerin insan haklarının desteklenmesini ve bu haklara saygı gösterilmesini hedeflemektedir.

Görev Tanımı

İnsan Hakları sektörü, insan haklarına ve özgürlüklerine saygıyı artırmayı görev edinerek bu konudaki tüm faaliyetleri yönetir, koordine eder ve planlar ve insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için hukuki yardım ve danışmanlık sağlar.

KRCT, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin insan haklarına saygı gösterilmesini destekleme ve bu konuda ilerleme kaydetme görevi çerçevesinde hapishaneler, tutukevleri, karakollardaki nezarethaneler, akıl ve ruh sağlığı kurumları gibi alıkonulma yerlerine düzenli izleme ziyaretleri yapmakta ve özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin haklarının korunmasına ve güçlendirilmesine yönelik uygulamaları ve yasal standartları desteklemektedir.

Ceza infaz kurumlarına yapılan izleme ziyaretleri Adalet Bakanlığı ile her yıl yenilenen bir İyi Niyet Anlaşmasına dayanmaktadır. Bu İyi Niyet Anlaşması, Adalet Bakanlığı ve KRCT arasında Kosova'daki ceza infaz merkezlerine erişim konusunda nasıl bir işbirliği yapılacağını belirlemekte ve KRCT'nin ziyaret ekiplerinin tüm ceza infaz kurumlarına tam erişim sağlamasına imkân tanımaktadır. Her ne kadar KRCT, düzenli şekilde Anlaşmanın sona ermesinden önce Adalet Bakanlığından ve üyelerinden izleme faaliyetlerine devam etmeyi talep etmişse de, bu kurumlar KRCT'nin işbirliğinin devamı yönünde defalarca iletildiği taleplerine yanıt vermemişlerdir. KRCT, 2018'in ikinci yarısında, Adalet Bakanlığı'ndan Anlaşmanın

yenilenmesi / imzalanması için altı ay boyunca bir yanıt beklemiş, ancak bu süre zarfında bir yanıt alamamıştır.

Bu nedenle, KRCT bu dönemde ceza infaz merkezlerindeki faaliyetlerine devam edememiş ve ancak Anlaşmanın Kasım 2018'de imzalanmasından sonra ziyaretlere başlamış ve yoğun bir şekilde devam ettirmiştir.

Metodoloji

KRCT faaliyetlerini, kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlerde uygulanan uluslararası insan hakları değerlendirme göstergelerine dayanarak ve BM Standart Asgari Kuralları; Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT); Avrupa Cezaevi Kuralları (EPR), vb. ayrıca Kosova Ceza Kanunu, Kosova Ceza Muhakemesi Kanunu, Ceza İnfaz Kanunu ve diğer ilgili yönetmelikler başta olmak üzere ilgili belgelere uygun şekilde yürütmektedir.

KRCT ekipleri farklı alanlardaki uzmanlardan (avukat, doktor, sosyal hizmet uzmanı ve psikolog) oluşmaktadır. İzleme faaliyeti, alıkonulma merkezlerinde insan haklarına saygı ve muameleyle ilgili meseleler açısından önleyici ve belirleyici bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle, KRCT düzenli veya sistematik ziyaretler; tematik ziyaretler ve geçici ziyaretler yapmaktadır.

KRTC, her izleme ziyaretinden sonra tespitlerini ve tavsiyelerini içeren ayrıntılı bir rapor hazırlamakta ve bu raporlar Kosova Ceza İnfaz Kurumuna ve ziyaret edilen kuruma sunulmaktadır. Bu faaliyet raporunda, 2018 yılı boyunca Kosova ceza infaz merkezlerine yapılan 19 izleme ziyaretinde yapılan önemli tespitlerin bir özeti yer almaktadır.

İzlemenin amacı

İşkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya küçültücü muamele veya cezaya maruz kalmama hakkı uluslararası ve ulusal mevzuat ile korunmaktadır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin gözetim altında tutulduğu ve savunmasız oldukları ve kötü muamele ve hatta işkence görme riski taşıdığı yerleri izlemek önemlidir. Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin içinde buldukları durumu değiştirme imkânı çok sınırlıdır ve bu kişiler, haklarının güvence altına alınması ve korunması konusunda tamamen yetkililere bağımlıdır.

Hapishanelerin ve tutukevlerinin izlenmesi şeffaflığa ve hesap verebilirliğe katkıda

bulunmakta ve bu kurumların meşruiyetini ve halkın bu kurumlara güvenini güçlendirmektedir.

KRCT tarafından gerçekleştirilen izleme ziyaretleri özellikle şunları sağlamayı amaçlamaktadır:

- a. Mahpuslara yapılan muamelelerin ve haklarının korunmasının değerlendirilmesi
- b. Hapishanelerdeki ve tutukevlerindeki imkânların ve yaşam koşullarının değerlendirilmesi;
- c. Rejim ve faaliyetler, bilgi alma, dış dünya ile temas, sağlık, savunmasız grupların / yüksek risk gruplarının özel ihtiyaçları vb. dâhil olmak üzere diğer ilgili parametrelerin gözden geçirilmesi;
- ç. Kosova'daki ceza infaz kurumlarında personelden sorumlu kişilere, Kosova Ceza İnfaz Kurumuna, Adalet Bakanlığına, Sağlık Bakanlığına ve yargı sistemine/mahkemelere temel tespitlerin ve tavsiyelerin sunulması;

Tablo 1. KRCT tarafından raporlama dönemi boyunca yapılan izleme ziyaretleri

	Tarih	Kurum	Amaç
1.	14.02.2018	Yüksek Güvenlikli Hapishane	İzleme Ziyareti
2.	13.03.2018	Dubrava Hapishanesi	Düzenli İzleme Ziyareti
3.	2018/03/20	Adli Psikiyatri Enstitüsü	Düzenli İzleme Ziyareti
4.	18.04.2018	Liplan Tutukevi	Tematik İzleme Ziyareti
5.	18.04.2018	Liplan Hapishanesi	Tematik İzleme Ziyareti
6.	18.04.2018	Peje Tutukevi	Tematik İzleme Ziyareti
7.	03.05.2018	Liplan Eğitim Amaçlı İslahevi	İzleme Ziyareti
8.	22.05.2018	Yüksek Güvenlikli Hapishane	Düzenli izleme ziyareti
9.	06.06.2018	Psikiyatri Acil Servisi	İzleme Ziyareti
10.	05.07.2018	Dubrava Hapishanesi	Düzenli izleme ziyareti
11.	28.08.2018	Gilan Psikiyatri Hastanesi + Birinci Derece Mahkeme	Tematik İzleme Ziyareti
12.	27.11.2018	Peje Tutukevi	Düzenli İzleme Ziyareti
13.	30.11.2018	Yüksek Güvenlikli Hapishane	Düzenli İzleme Ziyareti
14.	04.12.2018	Liplan Tutukevi	Düzenli İzleme Ziyareti
15.	06.12.2018	Prizren Tutukevi	Düzenli İzleme Ziyareti
16.	18.12.2018	Liplan Hapishanesi	Düzenli İzleme Ziyareti
17.	20.12.2018	Smrekonice Hapishanesi	Düzenli İzleme Ziyareti
18.	26.12.2018	Dubrava Hapishanesi	Düzenli İzleme Ziyareti
19.	22.02.2019	Gilan Tutukevi	Düzenli İzleme Ziyareti

2. KRCT'nin diğer kurumlarla ortaklığı ve işbirliği

KRCT, izleme ve savunma faaliyetlerini yürütürken diğer kurumsal temsilcilerle işbirliği yapmaktadır, örneğin: People's Advocate Institution (Halkların Savunuculuğu Derneği) (IAP), IAP kapsamında kurulan National Prevention Mechanism (Ulusal Önleme Mekanizması) (NPM), the Council for the Defense of Human Rights and Freedoms (İnsan Hakları ve Özgürlüklerini Savunma Konseyi) (CDHRF), Avrupa Konseyi, the Coalition of NGOs for the Protection of Children in Kosovo (Çocukların Korunması için Kosova STK Koalisyonu) (KOMF), AGİT ve diğerleri.

KRCT, izleme ekipleri ile yakın bir işbirliği içinde çalışan Adalet Bakanlığı ve Kosova Ceza İnfaz Kurumuna gösterdikleri sürekli işbirliği ve aralıksız destek için teşekkür eder.

3. İzleme İlkeleri

Alıkonulma yerlerinin ziyaret edilerek izlenmesi hassas ve dikkatli bir şekilde yapılması gereken bir görevdir. Bu izleme ziyaretlerinde etik açıdan doğru davranmak ve verimli bir ziyaret yapılmasını sağlamak amacıyla aşağıdakileri de içeren bir dizi temel ilkenin dikkate alınması ve bunlara uyulması önemlidir:

Zarar vermemek: Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişiler özellikle korumasız durumdadır ve izleme ekibi, bu kişilerin güvenliğini sürekli göz önünde bulundurmalı ve asla mahpusları tehlikeye atacak bir şey yapmamalıdır.

Sağduyulu davranmak: İzleme ekibi, izlemenin yapıldığı kurumun standartlarından ve kurallarından haberdar olmalıdırlar. Bununla birlikte, bu kurallar önemli ve değerli olsalar da sağduyu ve mantığın yerini tutamazlar. Bu nedenle, izleme ekibindekiler her şartta sağduyulu davranmalıdırlar.

Görevli yetkililere ve memurlara saygılı davranmak: Personel ve izleme ekibi arasında karşılıklı saygı oluşmadığı takdirde, alıkonulma yerlerinde yapılan çalışmalar tehlikeye girebilir. Bu nedenle, izleme ekibi her zaman yetkililerin çalışma şeklinde saygı göstermeli ve zaman içinde karşılaşabilecekleri bir sorunla başa çıkabilmek için hiyerarşi düzenini ve sorumlulukları anlamalıdır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere saygı göstermek: Özgürlükten yoksun bırakılma nedeni ne olursa olsun, tutulanlara saygılı ve düzgün davranılmalıdır. Ziyaretçi (izlemeyi yapan) her zaman kendini tanıtmalıdır.

Güvenilir olmak: İzleme ekibi mahpuslara ve personele, yapacakları izleme çalışmasının amaç ve sınırlarını açıkça belirtmeli ve içinde buldukları şartlara uygun davranmalıdır. İzleme ekibindekiler yapamayacakları bir söz vermemeli ya da sonunu getiremeyecekleri bir işe kalkışmamalıdır.

Gizliliğe saygı göstermek: Özel görüşmeler sırasında öğrenilen bilgilerin gizliliğinin korunması çok önemlidir. İzleme ekibindekiler, kendi rızası olmadan veya kendisine bilgi vermeden bir mahpusun adını kullanarak temsilcisi olarak hareket edemezler.

Güvenliğe saygı göstermek: Ziyaret edilen kurumun kendi kurallarına uyulması önemlidir. Yetkililer, güvenlik nedeniyle, özel yerlerin ziyaret edilmesini yasaklayabilirler veya bu yerlerin ziyareti için özel şartlar koyabilir; daha sonra bu şartlara uyulup uyulmaması ya da nasıl uyulacağı konusu izleme ekibindekilerin sorumluluğundadır. İzleme ekibindekiler kendilerini tanıtmalı ve net görünür etiketler (kimlik kartı) veya tanınmalarını mümkün kılan başka bir işaret kullanmalıdırlar.

Kalıcı, tutarlı ve sabırlı olmak: İzleme ekibinin meşruiyeti, zaman içinde ve esas olarak yapılan işe verilen önem, duyulan bağlılık ve gösterilen devamlılık sayesinde inşa edilir. Alıkonulma yerlerinin izlenmesi için verimlilik, düzen ve süreklilik şarttır. Bu, aynı yerlerin düzenli şekilde ziyaret edilmesi ve sonuç çıkarmak ve tavsiyelerde bulunmak için yeterli kanıt toplanması anlamına gelir. Bir izleme ziyaretinden sonra o ziyareti takip eden ziyaretler yaparak süreklilik sağlamak çok önemlidir.

Doğru ve dürüst olmak: Bir ziyaret sırasında, güvenilir ve belgelenmiş raporlar ve tavsiyeler hazırlamak için gerçek ve doğru bilgilerin toplanması önemlidir.

Hassas olmak: İzleme ekibindekiler özellikle görüşülen mahpusların karamsar bir ruh hali içinde olup olmadığına ya da bireysel ihtiyaçlarının bulunup bulunmadığına ve güvenliklerini korumak için gerekli adımların atılmasına ihtiyaç duyulan koşulların var olup olmadığına özellikle dikkat etmeli, bu konuda hassas davranmalıdırlar. İşkence veya kötü muamele iddiası durumunda, izleme ekibindekiler yeniden travmanın yaratabileceği sorunların farkında olmalıdırlar.

Nesnel davranmak: İzleme ekibindekiler, gerçekleri nesnel olarak kaydetmek, personele ve mahpuslara duygulardan, önyargılardan ya da yanlı düşüncelerden etkilenmeyecek şekilde davranmak için çaba göstermelidirler.

Dürüst davranmak: İzleme ekibindekiler tüm mahpuslara, yetkililere ve personele her zaman saygılı, görev tanımlarına ve ulusal ve uluslararası insan hakları

standartlarına uygun Şekilde davranmalıdırlar.

Görünür olmak: İzleme ziyareti ekibindekiler, alıkonulma yerlerindeki personelin ve mahpusların izleme ekiplerinin görev ve çalışma metodolojilerinden ve kendilerine nasıl yaklaşacaklarını (kimliklerini ellerinde tutarak) bildiklerinden emin olmalıdırlar.

Yukarıdaki ilkeler, Birleşmiş Milletlerin insan haklarının izlenmesi ile ilgili eğitiminde kullanılan İzleme Kılavuzunda tanımlanan on sekiz ilkedен yola çıkarak hazırlanmıştır. Bu ilkeler, alıkonulma yerlerinin izlenmesine özgü ihtiyaçlar ve özellikler dikkate alınarak uyarlanmıştır.

KRCT, bu ilkeleri, alıkonulma yerlerindeki çalışma yönteminin bir parçası olarak benimsemiştir ve bu ilkeler ziyaret ekiplerinin alıkonulma yerlerini her ziyaretinde yol gösterici olmaktadır.

4. Yasal çerçeve ve standartlar

KRCT izleme faaliyetlerini BM İşkenceye Karşı Sözleşme (UN-CAT) ve İhtiyari Protokolü (OP-CAT), Avrupa İşkenceye Karşı Sözleşme ve Avrupa İşkencenin ve İnsanlık dışı veya Onur kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi Asgari Standartları (CPT Standartları) ve Mahpuslara Muameleye Dair Asgari Standart Kurallar / Nelson Mandela Kurallarında (SMR/SNR) insan hakları için belirlenen ilke ve standartlara, Ceza İnfaz Kanununa, İdari Talimatlara ve Kosova Ceza İnfaz Kurumu kural ve usullerine göre yürütmektedir.

II. 2018 YILI BOYUNCA KOSOVA'DAKİ CEZA İNFAZ KURUMLARINDA KAYDEDİLEN İLERLEMELER VE KARŞILAŞILAN TEMEL ZORLUKLAR

1. 2018 yılında kaydedilen ilerlemeler

1.1. Hapishanelerdeki ve tutukevlerindeki yaşama alanlarının yenilenmesi ve genişletilmesi 2018 yılında hapishanelerin ve tutukevlerinin çoğunda hükümlülerin ve tutukluların yaşam alanlarında tadilat yapılmıştır. Dubrava Hapishanesindeki ve Liplan Tutukevindeki birçok kısımda tadilat yapılması ve Priştine'deki 150 kişi kapasiteli tutukevinin tamamlanması, hükümlüler ve tutuklu yargılananlar için çok daha iyi ve insan onuruna yakışır koşullar oluşturulmasını sağlamıştır. Yeni ve çok olumlu bir gelişme de, hükümlülerin bu kurumlardaki tadilat çalışmalarına katılmasıdır.

1.2. Dış dünya ile temasın ilerlemesi

Kosova Ceza İnfaz Kurumu, hükümlülerin toplumla yeniden bütünleştirilmesini sağlama görevi kapsamında, hükümlülerin dış dünya ile olan ilişkilerini ilerletmeyi hedeflemektedir. Smrekonicë Hapishanesine, HELP organizasyonundan 10 dizüstü bilgisayar temin edilmiştir ve hükümlülere bilgisayar programları konusunda eğitim vermek için kullanılan bu bilgisayarlar, yakında video-skype görüşmeleri için de kullanılmaya başlanacaktır. Ayrıca, 2018 boyunca ilk kez Liplan Hapishanesindeki hükümlü çocuklara video-skype aracılığıyla akrabalarla iletişim kurma fırsatı verilmiştir.

1.3. Dubrava Hapishanesine bir ambulans verilmesi.

Uzun yıllardan sonra 2018 Şubat ayında Dubrava Hapishanesine yeni bir ambulans verilmiştir. KRCT defalarca ambulans bulunmayışının bu kurum için bir eksiklik olduğunu açıklamıştır. Ambulans, yeni bir araç olmasına karşın içinde olması gereken ekipmanlar eksiktir. Ambulans Hastane Kısımının dışında durmaktadır ve güvenlik nedenleriyle bu kurumun taşıma birimi tarafından yönetilmektedir.

1.4. Kadın hükümlülere çalışma imkânı verilmesi

2018 yılında, Liplan Hapishanesindeki kadın hükümlüler, çarşaf dikiminde çalışmışlardır ve 2018 sonu itibarıyla tüm ceza infaz kurumları için diktikleri çarşaf sayısı 4300'e ulaşmıştır. Ceza infaz kurumlarına kalıplar dağıtılmıştır ve kısa sürede kullanılmaya başlanması beklenmektedir. Kosova Ceza İnfaz Kurumu, Kosova'daki

tüm ceza infaz kurumlarının ihtiyaçlarını karşılamak için bu birimin üretim kapasitesini arttırmayı planlamaktadır.

2. Zorluklar ve temel boşluklar

2.1. Kosova Ceza İnfaz Kurumundaki yönetimin sürdürülebilir olmaması

Kosova Ceza İnfaz Kurumunda süregelen bir zorluk, hem merkezi düzeyde hem de ceza infaz kurumu düzeyinde yönetimin istikrarlı bir şekilde devam etmemesidir. Bu durum stratejik politikaların geliştirilmesini ve uzun vadeli planlar yapılmasını engellemektedir. Ayrıca, yönetimde sürekli değişiklik yapılması, yöneticilerin sık sık yer değiştirilmesi, Kosova Ceza İnfaz Kurumu Genel Müdürünün atanmaması, boş bulunan pozisyonların doldurulmaması Kosova Ceza İnfaz Kurumunun güvenilirliğine zarar vermiş ve hapishanelerin ve tutukevlerinin yönetiminde otorite eksikliğine sebep olmuştur.

2.2. Kosova Ceza İnfaz Kurumundaki mevcut tüm alanların ve kapasitelerin tamamının kullanılmaması.

Altyapıda yaşanan sıkıntılar nedeniyle Kosova Ceza İnfaz Kurumundaki mevcut yerlerin hepsi kullanılmamaktadır. Şu anda çeşitli hapishanelerde ve tutukevlerinde 700'den fazla boş yer bulunmaktadır. Yeterli ceza infaz personelinin bulunmamasından dolayı Yüksek Güvenlikli Hapishanesindeki kapasitesin hepsi kullanılmamaktadır. Yüksek Güvenlikli Hapishanede 150'den fazla boş yer bulunmaktadır. Priştine Tutukevi 300 kişiliktir ancak bunlardan sadece 170 tanesi işlevseldir ve şu anda 70'den fazlası tutuklu yargılanan olmak üzere 80 kişi burada kalmaktadır. İki yıl önce çalışmaya başlayan Liplan Eğitim Amaçlı İslahevi 40 kişiliktir ancak sadece 12 tutuklu yargılanan bulunmaktadır. Ayrıca, Gilan Tutukevinde yaklaşık 300 kişilik yer bulursa da bunlardan sadece 90 kişi barındırılabilir.

2.3. Tutukevleri başta olmak üzere bazı kurumların aşırı kalabalık olması

2018 yılının ikinci yarısında, özellikle Peja Tutukevinde aşırı yoğunluk olmuştur ancak Prizren Hapishanesi ve Liplan Tutukevi daha az kalabalıktır. Priştine Tutukevinin açılmasıyla birlikte, durumda biraz düzelme olmuş, Kosova'daki çeşitli tutukevlerinden tutuklu yargılanan 80 kişi bu tutukevine gönderilmiştir. Son yıllarda genel kapasitenin yaygın bir şekilde artırılması sayesinde Kosova Ceza İnfaz Kurumu, hükümlüleri çok daha kolay yerleştirerek aşırı kalabalıklaşmayı önleyebilmektedir.

2.4. Hükümlüler için uygun bir sınıflandırma ve hapis cezası çekme planının bulunmaması.

Hükümlülerin sınıflandırılması yıllardır Kosova Ceza İnfaz Kurumu için bir öncelik oluşturmamaktadır. KRCT'nin ve gerek yerel gerekse uluslararası insan hakları mekanizmalarının hazırladığı raporlarda da bu konuya sürekli dikkat çekilmektedir. Hükümlüleri bireysel ihtiyaçlarına göre uygun bir şekilde kategorilere ayırmadan, hapis cezası çekme planından, bireysel rehabilitasyon veya yeniden sosyalleşme planından söz edilemez. Priştine Tutukevinde bulunan değerlendirme ve sınıflandırma merkezinde bulunan, farklı alanlardaki uzmanlardan oluşan bir ekibin tüm tutuklu yargılananları ve hükümlüleri değerlendirmesinin, hapis cezası çekme planının uygulanmasının ön şartı olarak tesis edilmesi amaçlanmaktadır.

2.5. Yasak eşyaların (uyuşturucu ve cep telefonu) gizlice içeri sokulması

Dışarıdan yasak eşyaların içeri sokulmasına Dubrava Hapishanesinde daha çok rastlanmakta ve bu durum bir sistem sorunu olarak devam etmektedir. Yasak eşyalardan bir kısmının mahpuslara dışarıdan getirilen yiyeceklerin içinde saklandığı iddia edildiğinden, ailelerinin mahpuslara yiyecek getirmesi yasaklanmıştır. Ancak bu yasal tedbir iki yıldır uygulansa da, yasak eşyalar hala içeri sokulmaktadır. Kosova Ceza İnfaz Kurumunun hapishanelerde ve tutukevlerinde yaşanan bu olayla mücadele etmeye yönelik özel bir stratejisi veya politikası bulunmaktadır. Bununla beraber Yüksek Güvenlikli Hapishane ve Gijlan Tutukevi gibi bazı merkezler bu durumu gayet iyi yönetebilmektedir.

2.6. Ruhsal hastalıkları olan failerin merkezlere yerleştirilmesi ve tedavisi.

Yasalara göre ruhsal bozukluğu olan tutukluların dış sağlık kurumlarına yerleştirilmesi gerekse de, bu kişiler Kosova'daki ceza infaz kurumlarında tutulmaktadır. Kosova'daki ceza infaz kurumlarında bu kişilerin tedavi için uygun şartlar ve programlar bulunmamaktadır. Ruhsal hastalıkları olan hükümlüler dahi ceza infaz kurumlarında özel ihtiyaçlarına uygun muamele görmemektedir. Ruh sağlığı hizmetleri bu hükümlülerin ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte değildir.

III. KOSOVA CEZA İNFAZ KURUMLARINDA YAPILAN TESPİTLERİN ÖZETİ - 2018

1. Hükümlü ve tutuklulara yönelik muamele

Hükümlülere yönelik muamele, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin insan haklarının değerlendirilmesinin odak noktasını oluşturmaktadır. Tüm uluslararası, bölgesel ve yerel belgeler, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere işkencenin ve diğer her türlü kötü muamelenin yasaklandığını kabul etmektedir.

Kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı yerlerde insan haklarına saygı gösterilmesi daha özel bir öneme sahiptir, zira bu yerlerde kalan insanların hakları, kurumsal yaşamdaki diğer unsurlar gibi tamamen yetkililere, politikalara ve yetkili kamu görevlisi kisvesi altında hareket eden kişilere bağlıdır. Dahası, kamuoyunun, medyanın vs. bu yerlere çok az veya sınırlı erişime sahip olması, bu yerlerin hassas yerler olması ve fiziksel ve ruhsal sağlığın çok kolay etkilenebilir olması alıkonulma yerlerine özel bir nitelik kazandırmaktadır.

KRTC, 2018 yılı boyunca zaman zaman hükümlülerden ve tutuklu yargılananlardan, ceza infaz personelinin uygunsuz muamelesi ve kötü davranışları hakkında şikâyetler almıştır. Dubrava Hapishanesinde kalan hükümlüler esas olarak ceza infaz personeline, sağlık personeline ya da yönetime götürdükleri şikâyetlerin dikkate alınmadığından şikâyetçidirler. KRCT, bu durumun ceza infaz kurumlarında süregelen bir olgu olduğunu belirtmekle birlikte, genel durumun bu noktada endişe verici olmadığını vurgulamaktadır. Dubrava Hapishanesindeki ve Liplan Hapishanesindeki ceza infaz personelinin hükümlülere ve tutuklu yargılananlara sözlü hakarete bulunduğu dair birçok şikâyet gelmiştir.

KRCT aynı zamanda mahpusların ceza infaz personeliyle olan ilişkilerini, uzmanlarla olan ilişkilerini ve kurumların yöneticileriyle olan ilişkilerini de değerlendirmektedir. Bu ilişkilerde bir nebze iyileşme kaydedilmiş, hem iletişim hem de etkileşim daha iyiye gitmiştir. Gilan, Prizren ve Peja Tutukevlerindeki ilişkilerde iyileşme görüldüğü belirtilmelidir.

Fiziksel şiddet

Yüksek Güvenlikli Hapishanede bazı olaylar olmuştur ve bunların çoğunluğu hükümlüler arasındaki fiziksel kavgalar şeklinde gerçekleşmiştir. 2019 Ocak ayının sonunda farklı hükümlü grupları arasında kavgalar yaşanmış ve kavgaya karışan hükümlülerden yaralananlar olmuştur. Zaman zaman, Dubrava Hapishanesinde ve kimi zaman da Liplan Hapishanesinde mahpuslar arasında fiziksel şiddet olayları yaşanmıştır.

Liplan Tutukevi yönetiminin düzenlediği rapor ve eldeki deliller, 2018 yılında iki vakada güç kullanıldığını ve bu vakaların «Güç kullanım protokolü» kapsamında resmi kayıtlara geçtiğini göstermektedir. KRCT izleme ekibi S.H. ve Q. XH.'ye karşı güç kullanılan vakaları, kayıtlardan incelemiş ve bu ziyaretleri sırasında bu kişilerle görüşmüştür.

- 2018 Haziran ayında, Ferizaj'daki duruşmasından önce, ceza infaz personelinin kötü muamele ettiği, tutuklu yargılanan S.H. vakası (Liplan Tutukevi): Tutuklu, Ferizaj'daki Birinci Derece Mahkemesine çıkmayı beklerken, iki ceza infaz memuru tarafından bekleme odasına kilitlenmiş ve dövülmüş. Tutuklu SH, Makedonya'ya iade edilmesine itiraz etmiş. S.H. o sırada kanaması olmasına ve kendisini iyi hissetmemesine karşın psikiyatrist S.H.'nin duruşmaya katılabileceği yönünde görüş bildirmiş, davanın hâkimi de duruşmaya katılmasını emretmiş.

KRCT'ye Kamu Denetçiliği Kurumunun bu dava hakkında bilgilendirildiği bilgisi verilmiştir ancak 2018 Aralık sonuna kadar Liplan Tutukevine Kamu Denetçiliği Kurumundan bu vakanın değerlendirilmesine ilişkin bir rapor ulaşmamıştır. KRCT, tıbbi personelden derhal yanıt alındığını ve davanın usulünce rapor edildiğini tespit etmiştir. KRCT, alınan bilgiyi doğrulamak için tutuklu S.H.'nin oda arkadaşlarıyla da konuşmuştur.

KRCT, Kamu Denetçiliği Kurumunun raporunu beklemektedir, Liplan Tutukevinin olay raporunda da belirtildiği gibi bu vaka söz konusu rapor doğrultusunda sonuçlandırılacaktır.

- Tutuklu yargılanan Q.XH. vakası: Olay 17.11.2018 tarihinde, tutuklu telefonda konuşurken gerçekleştirmiş; tutuklu o sırada orada bulunan ceza infaz memuru ile tartışmış. Q.XH. telefonda konuşurken memur, sürenin dolduğunu ileri sürerek telefon görüşmesine son vermesi gerektiğini söylemiş. Bunun üzerine ikisi tartışmışlar ve sonrasında da Q.XH. memurun odasına gönderilmiş ve hem memur hem de amiri tutukluya «durun, hastayım» demesine rağmen bir kaç dakika boyunca vurmışlar. Tutuklunun ifadesine göre sonrasında kendisine vurmaya bırakmışlar ve

tekrar odasına götürmüşler. Daha sonra amir tutuklunun odasına gitmiş ve olayı bir kağıda yazmasını ve bu olay kendi suçuymuş gibi özür dilemesini istemiş, aksi takdirde başka bir yere nakletmekle tehdit etmiş. O akşam Q.XH. revire gönderilmiş ve kendisine ağrı kesici verilmiş. Q.XH. daha sonra sağlık sorunları yaşadığını ve doktor ve psikiyatr tedavisi altında olduğunu söylemektedir.

KRCT, yukarıda belirtilen vakayı bildirirken, personelin bu tür davranışlardan her halükarda kaçınması talebinde bulunmuştur. Kosova Ceza İnfaz Kurumu, fiziksel şiddet kanıtlarına dayanarak disiplin işlemleri başlatmalıdır. Ceza infaz memurları bu tür hareketlerinden dolayı sorumlu tutulmaz ve hesap vermezlerse, ellerindeki gücü kötüye kullanabilirler ve insan hakları yasal yükümlülüklerine uygun şekilde gözetilemez ve korunamaz.

Aşırı kalabalık:

Bugün Kosova Ceza İnfaz Kurumunda 700'den fazla boş yer olmasına karşın, bazı kurumlar aşırı kalabalıktır. 2018 Kasım ayında, Peja Tutukevinin aşırı kalabalık olduğu tespit edilmiştir. İzleme ziyaretinin yapıldığı gün, maksimum 80 kişilik bu merkeze 93 tutuklu yerleştirilmiştir. Tutuklulardan yerde yatanlar olmuştur (neredeyse her odada). Temin edilen belgelere göre, 46 tutuklu başka bölgelerden gelmiştir (Bu tutuklular Mirovica, Gilan ve Prizren'deki Birinci Derece Mahkemelerde yargılanmaktadır). Tutukluların yerde yatmak zorunda kaldığı Prizren ve Liplan Tutukevlerinin de aşırı kalabalık olduğu görülmüştür.

Tablo 2: Ceza infaz kurumlarının kapasitesi ve raporlama dönemi boyunca bu kurumlarda kalan tutuklu ve hükümlü sayısı

Kurum	Kapasite	İzleme günündeki kişi sayısı	Hükümlüler	Tutuklular	Ziyaret tarihi
Dubrava Hapishanesi	1191	944		40 civarında	13.03.2018
	1186	811		40 civarında	26.12.2018
Smrekonice Ceza İnfaz Merkezi	200	130	130	00	20.12.2018

Liplan Hapishanesi	138 + 6	82	Eğitim tedbiri altındaki çocuklar: 15 Hükümlü çocuklar: 6 tutuklu çocuk: 12 Kız çocuklar: 2 (1 - hükümlü, 1-eğitim tedbiri) Hükümlü kadınlar: 32 Tutuklu kadınlar: 10 Hükümlü yetişkinler: 5		18.12.2018
Yüksek Güvenlikli Hapishane	390	164			30.11.2018
Prizren Tutukevi	92	88	22	66	06.12.2018
Peja Tutukevi	80	90 + 3 hastaned e	4	89	27.11.2018
Gilan Tutukevi	300 kişiden 90 kişi	90	25	65	21.02.2019
Liplan Tutukevi	170 kişiden 100 kişi	99	13	86	04.12.2018
IFPK	36	29			2018/03/20
Eğitim Amaçlı İslahevi	40	12			

Mahpusların sık sık nakledilmesi:

Kosova ceza infaz kurumlarında hükümlülerin yazılı bir karar olmaksızın nakledilmesine devam edilmektedir, oysa Ceza İnfaz Kanunu hükümleri gereğince hükümlerin nakledilmesi için yazılı bir karar alınmalı ve bu kararda naklin gerekçesi, süresi vs. belirtilmelidir. KRCT, sık sık yer değiştirmenin hükümlülerin fiziksel ve zihinsel refahı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğuna dikkat çekmektedir. Ayrıca, hükümlülerin yerinin sık sık değiştirilmesi Kosova Ceza İnfaz Kurumu açısından da vaka yönetimini güçleştirmekte; ilave maliyetler doğurmakta, ek kaynağa ihtiyaç

duyulmakta, güvenlik ihlalleri yaşanabilmektedir.

Smrekonicë Hapishanesinde bir hükümlü ciddi bir disiplin suçu işlediğinde, ceza olarak o hükümlü başka yere nakledilmektedir. Yönetim, kurumun uyguladığı rejimden (açık tip) dolayı böyle bir yönetime başvurulduğunu ifade etmektedir. Hükümlünün nakledilmesinden sonra Smrekonicë Hapishanesi disiplin kurulunun raporu, hükümlünün nakledildiği kuruma gönderilmekte (bu kurum genellikle Dubrava Hapishanesidir) ve hükümlünün o kurumda tecrit edilmesi istenmektedir. Bu durum, hükümlü için çifte ceza anlamına gelmektedir ve pratikte yasal bir dayanağı olmadığı için bu uygulamaya son verilmelidir. KRCT bu meseleyi daha önce de gündeme getirmiş olsa da henüz bu konuda hiç bir şey yapılmamıştır.

Yasak eşya sokma, kayırmacılık ve ayrımcılık:

Yasak eşya sokulduğuna, kayırmacılık ve ayrımcılık yapıldığı ya da rejim ve ayrıcalıklar konusunda çifte standartlar uygulandığı bildirilmiştir. Dubrava Hapishanesindeki hükümlüler, bölgesel olarak ayrımcılık yapıldığından şikâyet etmişlerdir. Medyada, ceza infaz kurumlarına yasak eşya sokulması olgusu sıkça gündeme getirilmektedir. Dubrava Hapishanesinde yasak eşya sokulması olayları daha fazlaysa da Liplan Tutukevinde ve Smrekonicë Hapishanesinde de bu tür olaylar rapor edilmiştir. Yüksek Güvenlikli Hapishane ve Gilan Tutukevi bu açıdan istisnadır ve bu tür olayların engellenmesi bakımından iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Bununla birlikte, 2018 boyunca Dubrava Hapishanesinin yönetimi, büyük miktarlarda uyuşturucuya ve cep telefonu dahil bir çok yasak eşyaya el koyarak, yasak eşya sokulmasıyla mücadele konusunda tedbir almıştır. Ancak içeriye yasak eşya sokulmasına karşı alınan önleyici tedbirler ya yetersiz ya da etkisiz kalmaktadır. Çoğu durumda, yasak eşyalar bu kurumlarda çalışan personel aracılığı ile içeri sokulmaktadır çünkü çoğu zaman aile üyeleri vasıtasıyla eşya sokma teşebbüsleri başarısız olmaktadır. İsimlerinin gizli kalması şartıyla hükümlüler de bu durumu teyit etmişlerdir.

Ruhsal bozukluğu olan tutuklulara muamele:

KRTC'nin sürekli yaptığı tespitlerde ve Avrupa Birliğinin Yıllık İlerleme Raporları da dahil olmak üzere uluslararası raporlarda sürekli dile getirilmesine rağmen ruhsal hastalığı olan tutuklularla ilgili düzenlemeler ve bu kişilerin tedavisi konusunda bir şey yapılmamıştır. Ruhsal hastalığı olan şüpheliler, haklarında hangi tedbirin uygulanacağına dair bir mahkeme kararı çıkana kadar hala tutukevlerinde ya da ceza infaz kurumlarında tutulmaktadır. Bazıları yargılama sona erdikten sonra dahi ceza infaz kurumlarında tutulmaktadır ancak bu kurumlar gerek altyapısı gerekse sundukları hizmet ve tedavi açısından bu kişilerin tutulmasına uygun değildir. Bu

kişilerin, bu kurumlara yerleştirilmesi Kosova'da yürürlükte bulunan yasal hükümlere aykırıdır (Ceza Muhakemeleri Kanunu, Madde 509) ve ilgili BM Sözleşmesi kapsamında ruhsal hastalıkları olan kişilerin haklarının ihlali anlamına gelmektedir.

KRCT, 2018 yılının Eylül ayında, ruhsal hastalığı olan faillele ilgilenen başlıca kurumlarla bir yuvarlak masa toplantısı düzenlemiş, bu kurumların karşılaştığı zorlukları tartışmıştır. Bu yuvarlak masa toplantısından çıkan genel tavsiye, ruhsal hastalıkları olan kişilerin yerleştirileceği sağlık kurumlarını listeleyen, sorumlu kurumlara (Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Kosova Ceza İnfaz Kurumu ve Kosova Yargıtayı) dair ortak bir belgenin hazırlanması yönündeydi.

Terör suçundan hüküm giyenlere muamele:

Dubrava Hapishanesinde terör suçuyla suçlananlar da tutulmaktadır. Bu kişiler, Birleşik Devletlerin, bu kategoriye giren hükümlüler için geliştirdiği Uluslararası Suç Soruşturma Eğitim Destek Programı (ICITAP) kapsamında yapılan tavsiye doğrultusunda bu kuruma yerleştirilmişlerdir. ICITAP, Dubrava Hapishanesindeki ceza infaz personelinin bu kategorideki hükümlülere ilişkin kapasitesini arttırmasına yardımcı olmuştur. Başlangıçta bu kategorideki hükümlülerin sadece Yüksek Güvenlikli Hapishaneye yerleştirilmesi planlanmış olsa da, personel yetersizliğinden dolayı Dubrava Hapishanesindeki koşulların uyarlanmasına ve kapasitenin arttırılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Sınıflandırma:

KRCT, kız çocuklarının diğerlerinden ayrılması gerektiğini sürekli olarak dile getirmektedir ancak Kosova Ceza İnfaz Kurumunun ve Liplan Hapishanesinin sadece iki kız çocuğu için ayrı bir kısım ya da özel bir yer oluşturmasının zor olduğunu da kabul etmektedir. Bununla birlikte, KRCT'nin, belirli nedenlerden ötürü bu iki kız çocuğunun tutuldukları yerle ilgili endişeleri mevcuttur. Üç yıl hapis cezasına çarptırılan çocuk, biri uyuşturucu kaçakçılığında olmak üzere biri 5 diğeri ise 9 yıl hapis cezasına çarptırılmış iki yetişkin kadınla aynı yerde tutulmaktadır, eğitim tedbirine konu diğeri çocuk ise kasıtlı cinayetten 25 yıla mahkûm olmuş bir kadınla bir kadınla beraber kalmaktadır.

Bu merkezde hükümlülerin kategorilere ayrılmamaktadır ve var olan kategoriler haricinde yaşa ve suçun niteliğine göre bir kategori ayrımı bulunmamaktadır. Bu koşullar altında mahpusların kendilerine uygulanacak rejimlere (temel, standart ve ileri rejim) göre ayrılması hakkında söylenecek çok şey bulunmamaktadır.

Priştine Tutukevinde, daha önce planlandığı gibi, Kosova Ceza İnfaz Kurumuna bağlı

Sınıflandırma Değerlendirme Merkezi kurulmuştur. Başlangıçta bir pilot proje olarak işlev görmesi tasarlanan bu merkez, öngörülen kapasiteler ve çalışma prosedürleri açısından henüz tam olarak faaliyete geçmemiştir. Bununla birlikte, Finlandiya Hükümetinin bu Merkezin açılmasını destekleyen iki yıllık projesi, bu Merkezde çalışacak 12 personelin kapasitesinin geliştirilmesine yardımcı olmuştur.

Kosova'daki tüm ceza infaz merkezlerine yeni gelen tüm hükümlülerin ya da tutukluların, farklı alanlarda uzmanlaşmış 12 yetkiliden oluşan bir ekip tarafından değerlendirilmesi düşünülmektedir.

KRCT, eğitim amaçlı ıslah tedbirine konu olan çocukların yerleştirilmesine ve bunlara muameleye ilişkin uygun prosedürlerin bulunmadığını tespit etmiştir; özellikle bu amaçla kurulmuş yeni bir kurumun (Eğitim Amaçlı İslahevi - (ECC)) açılmış ve çalışmaya başlamış olmasına karşın bu durum devam etmektedir. Eğitim Amaçlı İslahevi, eğitim amaçlı ıslah tedbirlerine konu olan çocukların yerleştirilmesi için açılmışsa da bu kategoriye giren çocukların iki kurumda da (Liplan Hapishanesi ve ECC) bulunduğu görülmektedir. İzleme ziyareti gününde (Aralık 2018), Liplan Hapishanesindeki çocuk sayısı ECC'de bulunan çocuk sayısından daha fazlaydı; Liplan Ceza Hapishanesinde eğitim amaçlı ıslah tedbirialtında 15 çocuk varken, ECC'de sadece 10 çocuk bulunuyordu.

Şartlı tahliye taleplerinin işleme konması:

Şartlı Tahliye Kurulunun (CRP) çalışmalarına dair çok sayıda şikâyet gelmektedir; şikâyetler ve sorunlar yıllardır devam etmektedir. Kosova Ceza İnfaz Kurumundan gelen çok sayıda vakanın/talebin zamanında işleme konmasında ve Şartlı Tahliye Kurulu ile Kosova Ceza İnfaz Kurumu arasındaki iletişim ve koordinasyonda sorun yaşanmaktadır. Hükümlülerin Şartlı Tahliye Kurulunun kararlarının gerekçelerine dair birçok şikâyeti vardır. Hükümlüler, bu gerekçelerin genellikle belli bir kalıba göre yazıldığını, bu raporlarda, kaldıkları ceza infaz kurumunun yazdığı olumlu raporların ya da cezalarını çekerken sergiledikleri olumlu davranışlar neticesinde elde ettikleri faydaların dikkate almadığını söylemektedirler.

Yarı Açık Hapishaneye yerleştirilen 15 yıla mahkûm bir kişi, Şartlı Tahliye Kurulu tarafından ikinci kez reddedilmiştir. 5 yıldır hapishanede kalan hükümlünün hafta sonu izni ve mazeret izni vardır, çalışmaktadır ve disiplin kaydı bulunmamaktadır, hapishane dışında güvenlikle ilgili bir sıkıntı bulunmamaktadır ve ceza infaz sisteminin sunduğu tüm faydalardan yararlanmaktadır (Dubrava Hapishanesi) Şartlı Tahliye Kurulunun ret kararlarında en çok kullanılan gerekçe cezanın amacına ulaşmadığı gerekçesidir.

Şartlı tahliyenin amacı davranışları iyi olan, pişmanlık gösteren mahpusların yeniden sosyalleşmesine, başkaları ile etkileşime girmesine imkân tanımak olsa da Liplan

Hapishanesindeki bir başka vakada, daha önce hiç suç işlememiş ve 18 yıl hapis cezasına çarptırılan bir kadın mahpus, şartlı tahliyeden faydalanamamıştır.

KRCT, 2018'in başlarında Dubrava Hapishanesindeki tutulan mahpuslardan, özellikle ileri rejim uygulananlardan Şartlı Tahliye Kurulunun çalışmasıyla ilgili çok sayıda şikâyet almıştır. KRCT, bu şikâyetler üzerine Kosova Yargıtay'ına bir yazı yazmış ve ret gerekçelerinin hükümlünün durumuna ya da konumuna aykırı olduğu somut vakaları Yargıtay'ın dikkatine sunmuştur. Kosova Yargıtay'ı KRTC'nin bu başvurusuna yanıt vermemiştir. KRCT, Smrekonicce Hapishanesindeki hükümlülerden de Şartlı Tahliye Kurulunun çalışması hakkında benzer şikâyetler almıştır.

2019 yılının başında hapishane ve tutukevleri yöneticilerinin KRTC ile yaptığı yıllık toplantı sırasında da buna benzer endişeler dile getirilmiştir. Bu sorunları görüşmek üzere yakında Kosova Yargıtay'ı ve Şartlı Tahliye Kurulunun üyeleriyle görüşeceklerini belirtmişlerdir.

2018 yılı boyunca Kurulun yazılı kararları hükümlülerin eline geç geçmiş, hatta çoğu zaman bu kararlar hükümlülere gönderilmemiştir. Sadece tahliye edilen hükümlülerin yazılı kararları çabuk gelirken, talepleri reddedilenlerin kararları geç gelmektedir. Gijlan Tutukevinde çok sayıda hükümlü (şu anda yaklaşık 25 kişi) bulunmaktadır ancak bu hükümlüler, son iki yıldır talepleri reddedildiği zaman Şartlı Tahliye Kurulunun yazılı kararını alamamışlardır.

2. Rehabilitasyon/yeniden sosyalleşme ve eğitim

Kosova Ceza İnfaz Kurumu henüz hükümlülerin bireysel özelliklerini dikkate alan, gerçek bir rehabilitasyon ve yeniden sosyalleşme programını uygulamayı başaramamıştır. Kosova Ceza İnfaz Kurumunda yeterli ekonomik birim olmamasından dolayı az sayıda çalışan hükümlü (400'ün üzerinde) haricinde, çoğu hükümlü gerçek bir işte çalışmamaktadır.

Mahpusların Yüksek Güvenlikli Hapishaneye yerleştirilmelerindeki eksikliklerden biri de başka merkezlerde kendisine ileri rejim uygulanan hükümlülere, Yüksek Güvenlikli Hapishaneye geldikten sonra altı ay boyunca temel rejim uygulanmasıdır. Yüksek Güvenlikli Hapishaneye ya doğrudan yurtdışından ya da Tutukevlerinden hükümlü gönderildiği için bu kategoridekilerin sayısı azalsa da Kosova Ceza İnfaz Kurumu ve Yüksek Güvenlikli Hapishane, hükümlülerin yeniden sosyalleşmesi ve toplumla bütünleşmesi ilkesine aykırı olan bu politikayı gözden geçirmelidir. KRCT tarafından daha önce de bildirilmiş olmasına rağmen, Kosova Ceza İnfaz Kurumu

veya Yüksek Güvenlikli Hapishane bu sorun konusunda bir şey yapmamıştır.

Bu konuda meydana gelen olumlu bir gelişme, Kosova Ceza İnfaz Kurumunun, 2017 yılında Avrupa Konseyi'nin yardımıyla hazırladığı rehabilitasyon planıdır. Hükümlülere yönelik rehabilitasyon planının kısa ve uzun vade olmak üzere iki aşamada uygulanması düşünülmektedir. Bu plan Kosova Ceza İnfaz Kurumu Sosyal Servisi tarafından hazırlanmıştır ve klinik açıdan, psikologlar tarafından denetlenmesi öngörülmektedir. Bu amaçla, beş psikolog eğitilmiş ve planın Nisan 2018'den başlaması itibaren uygulanmaya başlanmasına karar verilmişti. Ancak yeterli sayıda sosyal hizmet çalışanı bulunmadığından bu planın uygulanamayacağı bildirilmiştir.

İş, eğitim ve yeniden sosyalleşme faaliyetlerinin, fiziksel ve spor faaliyetlerinin bulunmaması ve odada daha uzun süreli kalmak (16 saat) depresif bir ortam yaratmakta ve Yüksek Güvenlikli Hapishanedeki hükümlülerin fiziksel ve ruhsal sağlığını kolaylıkla etkileyebilmektedir. Bu konudaki bazı olumlu gelişmeler, hükümlülerin marangozhanede çalışmaya başlamasıdır, ayrıca tüm ceza infaz kurumlarına dağıtılması planlanan tuvalet kâğıdı imalat atölyesinin de yapımına devam etmektedir. Bu arada Help kuruluşunun poksit (döşeme malzemesi) üretimi için 20.000 Euro değerinde ekipman getirmesi beklenmektedir.

Smrekonica Hapishanesindeki önemli bir gelişme de rekreasyon merkezinin düzene sokulmasıyla tamamlanan tadilatır. Bu merkezde bir kütüphane, spor/fitness odası, masa tenisi alanı, saç kesme yeri ve dini ibadetlerini yerine getirmek isteyenler için de özel bir yer bulunmaktadır.

Diğer merkezlerden farklı olarak, Dubrava Hapishanesinde eğitim ve öğretim faaliyetleri yürütülmektedir ancak tüm mahpuslar bu etkinliklere katılmamaktadır. Hükümlülerden bazıları, bu merkezde aldıkları eğitim ile kazandıkları becerileri hapishanede kaldıkları süre boyunca kullanamadıklarını, yıllarca hapis cezası çektikten sonra da aldıkları eğitimin bir anlamı kalmadığını ileri sürmektedir. Dubrava Hapishanesinin 112 kişilik yarı açık kısmında KRCT'in ziyaret ettiği gün 103 hükümlü bulunmaktaydı. Bu kısım, belli bir düzeyde rehabilite olmuş ve iyi davranış sergileyen hükümlüler için tasarlanmıştır. Buradaki hükümlülerin çoğu çalışmaktadır. Bunlardan büyük kısmı çevre temizliğinde, mutfakta ve Dubrava Hapishanesinin iki ahırında çalışmaktadır. Bu kısımdaki hükümlüler hafta sonlarını Dubrava Hapishanesi dışında geçirme hakkına sahiptir. Bu kısımda dahi personel eksikliği göze çarpmaktadır; KRCT'nin izleme ziyareti sırasında 103 hükümlü bulunmasına karşın kısım amiri dâhil sadece 4 ceza infaz memuru bulunuyordu.

Bu yarı açık kısımda, ileri rejim uygulanan hükümlüler bulunmasına karşın, hükümlüler yapacak yeterli faaliyet bulunmamasından şikâyetçidir. Bu kısımda bir spor salonu ve spor aletleri bulunmaktadır ancak mahpusların aktivitede bulunabileceği bir günlük rutinleri yoktur. Hükümlülerden bazıları, açık hapisanede bulunmalarına karşın kapalı kısımlardaki programın ve faaliyetlerin daha çeşitli olduğuna işaret etmişlerdir. Bu Kısım, belli bir düzeyde rehabilite olmuş ve iyi davranış sergileyen hükümlüler için tasarlanmıştır. Mahpusların çoğu, yoğunlukla çevre bakım işlerinde, mutfakta ve bu kurumda bulunan iki ağılda çalışmaktadır. Bu Kısımdaki hükümlülerin serbest ziyaret hakkı bulunmamaktadır zira hafta sonları evci çıkma hakları vardır.

Gilan Tutukevine yerleştirilen çok sayıda hükümlü için de rehabilitasyon ve yeniden sosyalleşme sıkıntılıdır; bu tutukevinin %25'lik kısmına hükümlülerin yerleştirilmesi öngörülmektedir. Bu merkeze yapılan izleme ziyareti sırasında orada kalan toplam 90 kişinin 25'i hükümlüydü ve bunlardan bazıları uzun süreli hapis cezası almış ya da cezasını uzun vadede tamamlayan kişilerdi. Her ne kadar bu hükümlüler esas olarak kendi istekleriyle oraya yerleştirilmiş ve çalışıyor olsalar da bu kurum, psikolojik-fiziksel sağlıklarına yardımcı olacak bir program, rehabilitasyon programı, eğitim/öğretim vs. imkanı sunmamaktadır.

Ayrıca Gilan Tutukevinde bakım ve temizlikte ve mutfakta çalışanlar haricinde yeniden sosyalleşme programı bulunmamaktadır. Başka hiçbir eğitim veya sosyalleşme faaliyeti yapılmazken, mahpuslar yaklaşık 17 saat hücrelerinde kapalı kalmaktadır.

Eğitim:

Bu yıl (2018 Eylül) Liplan Hapishanesinde öğretim sürecine başlanmıştır. Bu kurumda birleştirilmiş sınıflarda eğitim veren sadece 10 öğretmen bulunmaktadır. Bu yıl 2017/2018 eğitim öğretim yılını tamamlamış olan çocuklara sertifika verilirken, çocukların önceki yıllara ait sertifikaları henüz verilmemiştir. QEK'te kalan ve eğitim ve ıslah tedbiri altındaki çocuklar, Liplan Hapishanesinde kalan çocuklarla beraber QKL'de aynı sınıfta ders görmektedir. Liplan Hapishanesinin yönetimine göre bu durum sorun yaratmaktadır zira Eğitim Amaçlı İslahevindeki çocukların Liplan Hapishanesine uyuşturucu soktuğu rapor edilmiştir. Uyuşturucu tespit edilen 10-15 vaka olmuştur.

Eğitim Amaçlı İslahevindeki çocukların dışarıdaki eğitim kurumlarına taşınması Liplan Belediyesinin sorumluluğunda ise de 2018 içinde böyle bir şey yapılmamıştır.

Kosova Ceza İnfaz Kurumu, son zamanlarda video-skype aracılığıyla sanal iletişimi sağlayarak çocukların aileleriyle olan iletişimde büyük bir ilerleme kaydetmiştir.

Caritas Kosova faaliyetlerini Liplan Hapishanesinde kalan çocuk suçluları kapsayacak şekilde genişletmiştir ve şu anda hapishanede bazı sanatsal faaliyetler (drama, sanat terapisi vs.) yapmakta ve mesleki eğitim ve öğretim vermektedir.

30 Nisan 2019 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesi beklenen Çocuk Adalet Kanunu, çocuk hükümlülerin haklarında bazı önemli değişiklikler yapılmasını öngörmektedir; özellikle aileleriyle irtibatları kolaylaştırılacak, çocuklar devlet okullarına gidebilecekler ve buna benzer imkânlardan yararlanabileceklerdir.

Kanunun 89 sayılı Maddesine göre, çocuk hükümlü bir yıl içinde hapishaneden 30 günlüğüne çıkma fırsatına sahip olacak ayrıca işe, okula gitmek vs. için de 15 günlük izin daha alabilecektir.

Kosova Ceza İnfaz Kurumu Genel Müdürü, 2019 Şubat ayının sonunda Çocuk Adalet Kanunundan doğan yönetmeliklerin hazırlanması için bir çalışma grubu oluşturmuştur.

3. Fiziksel koşullar ve yaşam koşulları

2018 yılı içinde ceza infaz kurumlarının fiziksel koşullarında ve yerleştirmede genel bir iyileşme kaydedilmiştir. 2018 yılının sonuna doğru Priştine Tutukevi teknik açıdan ve personel açısından hazır hale gelmiş ve 2019 başında da ilk tutuklu yargılananlar bu tutukevine yerleştirilmiştir. Şubat ayı sonunda, bu merkezle kalan tutuklu yargılananların sayısı 80'e ulaşmıştır. Bu durum, Yüksek Güvenlikli Hapishane dâhil bazı başka alıkonulma yerlerinde tutulan tutuklu yargılananların sayısını azaltmıştır.

Liplan'da bulunan Eğitim Amaçlı İslahevi, eğitim tedbiri altındaki çocuklara iyi yaşam koşulları ve başka aktivitelere katılma imkânı sunmaktadır. Bununla birlikte, bu merkez yaklaşık iki yıldır açık olmasına karşın, eğitim tedbiri altındaki çocukların çoğunluğu (yaklaşık 15 tanesi) Liplan Hapishanesinde kalmaya devam etmektedir. Kosova Ceza İnfaz Kurumu ve Liplan Hapishanesi bu durumun gerekçesi olarak iki yıl önce açılmasından bu yana çok sayıda çocuk hükümlünün ECC'den kaçmasını göstermektedirler. 2018'de çocukların Liplan Hapishanesinden ECC'ye çocukların nakledilmesindeki gecikmelerin önce ihmal edilmesi ve ardından da nakillerin kaldırılmasının etkisiyle, çocuklar 2019'un başlarında hücrelerini yaktılar.

Dubrava Hapishanesinin genel altyapısında, gerek mahpusların yaşam alanları gerekse hijyenik ve sıhhi tesisler bakımından önemli iyileşmeler sağlanmıştır; örneğin 6. Kısımda genel tadilat yapılmıştır ve tadilatın gayet kaliteli olduğu düşünülmektedir. 6. Kısımdaki tadilat işinin kaliteli olmasının nedeni, bu tadilatı

başka bir şirketin yapmış olmasıdır, oysa 2019 başında 4. kısımda başlayan ve 2018 Ağustos ayında bitmesi planlanan tadilat, yüklenici şirket teslim tarihlerine uymamıştır ve 2018 sonuna gelindiğinde bu kısımdaki tadilat çalışmaları hala bitmemiştir. Yıl boyunca 4. kısım iş görmediğinden tadilatla yaşanan gecikmeler hükümlülerin yerleştirilmesinde sıkıntı yaratmıştır.

Dubrava Hapishanesinin bazı yerlerinde çalışan/tadilata katılan hükümlülerin durumu da değerlendirilmiştir. 2018 boyunca, Liplan Tutukevinde bazı hükümlüler boya badana yapmışlar, B kanadındaki tüm tadilatları tamamlamışlardır, bu arada tutukevinin başka kısımlarında da onarım çalışması yapılmıştır. Prizren Tutukevinde de tutuklular ve hükümlüler tesisdeki bakım ve onarım işlerinde çalışmaktadır.

Gilan Tutukevi havalandırma, doğal ışıklandırma gibi altyapı açısından tatminkâr seviyededir. Ancak mahpusların kişisel eşyalarını koymak için yeterli yer yoktur, sandalyeler plastik ve kırık döküktür ve odalarda masa bulunmamaktadır.

2017 yılından bu yana Smrekonice Hapishanesinde büyük çaplı tadilatlar yapılmıştır ve hapishanede hem yaşam koşulları iyidir hem de mahpuslar için uygun bir dış ortam mevcuttur.

Dubrava Hapishanesinde, Peja Tutukevinde, Prizren Tutukevinde birçok kısımda altyapının iyi durumda olmadığı tespit edilmiştir ayrıca Liplan Tutukevinin tadilat yapılmayan yerleri de altyapı açısından iyi durumda değildir. Bu kurumlarda yaşam koşullarının iyileştirilmesine ihtiyaç vardır, ayrıca tesisin tüm katlarında çeşitli hasarlı bölümlerin bulunduğu Yüksek Güvenlikli Hapishane de de tadilata ihtiyaç vardır.

2017'nin başında, Dubrava'da 5. kısımda tadilat yapılmıştır. İyi bir tadilat yapılmamıştır çünkü tadilat tamamlanır tamamlanmaz birinci katın tavanında bozulmalar görülmüştür. Ayrıca, su kesintisi, zemin hasarı, lambaların ve prizlerin vs. çalışmaması gibi başka kusurlar da gözlenmiştir.

KRCT ikinci kısımdaki hijyenik koşulların kötü olduğunu tespit etmiştir. Ziyaret sırasında ikinci kısımda her yerin toz içinde olduğu ve duvarlarda örümcekler gezdiği görülmüştür. 2018'in sonunda bu kısımda ilaçlama yapıldığı ve koşullarının nispeten iyileştiği rapor edilmiştir.

Fiziksel koşulların en kötü olduğu yer Dubrava Hapishanesi 8. Kısımdır. KRCT tarafından tespit edilen eksiklikler arasında yatakların eski ve bozuk, odaların duvarlarının ve tavanlarının çok kötü durumda olması, yeterli raf ve battaniye bulunmaması, yeterince temizlik yapılmaması, hükümlülerin üniformalarının

olmaması, televizyonun bulunmaması yer almaktadır. Bu kısımda (8. Kısımda) V1 ve J1 kanatlarının Dubrava Hapishanesinde hastanenin ek binasına dönüştürülmüş olması daha da sıkıntılıdır zira bu kanatta, diğer kanatlardan farklı bir durum söz konusu değildir ve bu kanat, hastane ek binası olmak için gereken asgari koşulları bile karşılamamaktadır.

8. Kısımın iki kanadında terör suçlarından hüküm giymiş kişiler kalmaktadır. Bu hükümlüler, Yüksek Güvenlikli Hapishanede kalan ve aynı kategoriye giren diğer hükümlüler gibi, ICITAP'ın bu sınıfa özgü programlarına doğrultusunda ayrı bir muamele görmektedir.

Yatak çarşaflarının ve envanterin yetersiz olması

Dubrava Hapishanesinde yatak şiltesi ve battaniye sorunu çok ciddi şekilde devam etmektedir. Acilen yeni yatak şiltelerine ve yanmaz battaniyelere ihtiyaç vardır. Yanmaz battaniyeler en son 2005 yılında verilmiştir ve KRCT, Kosova Ceza İnfaz Kurumuna Ceza İnfaz Kanununun ilgili hükümlerinden doğan yasal yükümlülüklerini hatırlatarak, bu konuyu bir kez daha gündeme getirmektedir. Hükümlüler tarafından kullanılan yatak şilteleri ve battaniyeler çok kötü durumdadır ve hükümlülerin sağlığı açısından risk teşkil etmektedir. Ayrıca Dubrava Hapishanesindeki çamaşır odasının da yenilenmesi gerekmektedir.

Tüm kurumlardan yatak çarşaflarıyla ilgili çok sayıda şikâyet gelmektedir ve hükümlüler ile tutuklu yargılananlardan bazıları yatak çarşaflarını ve örtülerini kurum dışından temin etmek zorunda kalmışlardır.

Bununla birlikte, 2018 boyunca, Liplan hapishanesindeki kadın hükümlüler yatak çarşafı dikmişlerdir ve bu dönem içinde tüm ceza infaz kurumları için dikilen çarşaf sayısı 4300'dür. Bu çarşaflar ilgili kurumlara dağıtılmış olsa da izleme ziyareti sırasında bu çarşafların kullanılmasına henüz başlanmadığı tespit edilmiştir.

Prizren Tutukevindeki fiziksel koşullar çok kötüdür. Tadilat yapılmaması, tesisin eskiliği ve yeri, fiziksel koşulların bu kadar kötü olmasının nedenleri arasındadır. KRCT, masaların çok küçük olduğunu, yeterli masa ve sandalye bulunmadığını, banyo kapılarının ve muslukların kırık, tavanların dökülmüş, duvarların küfle kaplı, pencerelerin çok küçük, yatak şiltelerinin kötü durumda olduğunu ve yeterli yatak çarşafı bulunmadığını tespit etmiştir.

Neredeyse tüm ceza infaz kurumlarında, mahpusların giysilerini ve diğer özel eşyalarını koyacakları bir yer yoktur. Bu yüzden eşyalarını torbalara ya da karton kutulara koyup yataklarının altına yerleştirmektedirler. *(CPT'nin 2015 Nisan ayında Kosova ziyareti sonrasında düzenlediği raporda da bu husus dile getirilmiştir).*

Liplan Hapishanesinde ve Dubrava Hapishanesindeki bazı koşuşlarda kamera bulunmamaktadır ve bazı koşuşlardaki kameralar da çalışmamaktadır.

KRCT, 2018 sonunda alınan bir bağışla Yüksek Güvenlikli Hapishanenin ziyaret odasında bir oyun kōřesi dzenlenmiş olmasını memnuniyetle karşılamaktadır.

4. Gıda ve Hijyen

2018 yılında yemeklerin kalitesi ve servisi genel olarak kabul edilebilir düzeydedir. Zaman zaman yemek kalitesinde bozulma olmuştur. Çoğu ceza infaz kurumundan meyve ve sebze verilmediği yönünde şikâyetler alınmıştır.

Neredeyse tüm ceza kurumlarında gıda numuneleri saklanmaktadır, saklanmadığı ya da saklandığı tarihin yazılmadığı ve bu nedenle hangi tarihte saklandığının bilinmediği durumlar az sayıdadır.

2018 Temmuz ayında yapılan ziyaret sırasında Dubrava Hapishanesindeki mutfak personelinin çalışma koşullarının uygun olmadığı gözlemlenmiştir. Ziyaret sırasında personelin üniforması, eldivenleri ya da çizmeleri bulunmuyordu. Mutfakta otuz hükümlü çalışıyordu. Bulaşık makinesi bozuk olduğu için, işçiler uygun giysileri olmamasına karşın bulaşıkları elle yıkıyorlardı. Mutfak işçileri yaptıkları için karşılığında aldıkları ücretten memnun değillerdir. Mutfak işçileri aynı içi yapan, aynı eğitime sahip işçilere ceza infaz kurumlarında aynı ücretin ödenmediğinin altını çizmişlerdir.

Mutfağın genel altyapı koşulları ve temizliği kabul edilebilir seviyededir. Liplan Tutukevinin mutfağındaki koşullar ise çok iyidir. Liplan Hapishanesinde sunulan yemeklerin de iyi olduğu tespit edilmiştir.

Smrekonica Hapishanesinin bulaşık makinesinin de bir kaç gündür bozuk olduğu tespit edilmiştir (ziyaret 2018 Aralık ayında yapılmıştır). Aşçı, bulaşık makinesinin bir hükümlü sebebiyle bozulduğu ve hasarın onarılması için vakanın bildirildiği bilgisini vermiştir. Bu kurumdaki mutfağın yakın zamanda tamamen yenilenmesi beklenmektedir.

Mahpuslara sunulan hijyen ürünleri kalitesiz ve çoğu zaman yetersiz miktarlardadır. Ceza infaz kurumlarında görüşülen hükümlülerin çoğu bu ürünlerin yetersizliğinden ya da düşük kalitesinden şikâyetçidir.

5. Kosova Ceza İnfaz Kurumunda sağlık hizmetleri

CPT'ye göre özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilere verilen sağlık hizmetleri, doğrudan izlenmesi gereken alanlardan biridir. KRCT, 2007 yılında alıkonulma yerlerini izlemeye başlamasından bu yana hükümlülerin ve tutukluların şikâyetlerine ve sağlık personelinin hükümlülere ve tutuklulara nasıl muamele ettiğine özellikle dikkat etmiş ve 2017 yılına kadar da sağlık hizmetlerini kesintisiz izlemiştir.

Hapishane sağlık hizmetlerinin izlenememesi, ceza infaz kurumlarının kapsamlı bir şekilde izlenmesini büyük ölçüde engellemiştir, özellikle 2018 yılı boyunca kötü muamele, yaralama, kendine zarar verme, intihar girişimi ve cinsel istismar vakalarının izlenmesinde sıkıntı yaşanmıştır. Bununla birlikte, Hapishane Sağlık Dairesi (PHD) ve KRCT sürekli irtibatla kalmış ve Hapishane Sağlık Dairesi talep edildiğinde KRCT'ye ilgili bilgileri ve verileri temin etmiştir. KRCT ve Hapishane Sağlık Dairesi 11.03.2019 tarihinde bir İşbirliği Anlaşması imzalamışlardır, bu anlaşma çerçevesinde KRCT ekibi Kosova Ceza İnfaz Kurumundaki sağlık hizmetlerini izleyebilecektir.

Ancak hapishanelerdeki sağlık hizmetlerinin izlenememesine karşın, KRCT tutuklu yargılananlardan ve hükümlülerden bu konuda şikâyet almıştır ve genellikle ceza infaz personeli ve diğer kaynaklar da bu şikâyetleri doğrulamıştır.

KRCT, tutuklularla ve hükümlülerle ve kurum personeli ile yaptığı görüşmeler neticesinde Kosova ceza infaz kurumlarındaki sağlık hizmetleriyle ilgili bazı değerlendirmelerde bulunmuştur.

Hapishane Sağlık Kurumunun (PHS) 2014 yılında Adalet Bakanlığından Sağlık Bakanlığına devredilmesinden sonra Hapishane Sağlık Birimleri (PHU) ile kurum yönetimi arasındaki ilişkilerde iyileşme kaydedilmiştir. Başlangıçta bu ilişkilerin mesafeli olduğundan, kimi zaman iletişim eksikliğinin yaşandığından ve her iki tarafı da ilgilendirilen konularda raporların bulunmadığından bahsedilmiştir.

Ancak artık Gilan Tutukevindeki Sağlık Birimi ile bu merkezin yönetimi arasındaki durumun bir kaç yıldır tamamen farklı olduğu ifade edilmektedir. Yine de burada bulunan doktor gerekli muayeneleri tamamlayamamaktadır ve Gilan Tutukevinin yöneticileri ile neredeyse hiç iletişim kurmamaktadır.

Ziyaret ekibi, bu merkezi ziyaret ettiğinde o gün doktora çıkmak için 20 mahpusun talepte bulunmuş karşın bu merkezdeki doktorun sadece iki vakaya baktığını tespit etmiştir. Doktor yarı zamanlı (günde 4 saat) çalışmasına rağmen, çoğunlukla günde 2 (iki) saat gelmektedir, yani düzenli bir şekilde çalışmamaktadır. Gilan Hapishane yönetiminin 2018 yılının altı ayında doktorun çalışma saatlerine ilişkin düzenlediği

rapor, doktorun vakaların %87'sinde işinin başında olmadığını göstermektedir. Hükümlüler bu sorunları daha önce de dile getirmişler ve geçmişte düzenlenen raporlarda da bu durumdan söz edilmiştir ayrıca KRCT'nin 2019 Şubat başındaki ziyaretinde de aynı durumun devam ettiği tespit edilmiştir.

KRCT bu durumu daha önce Hapishane Sağlık Dairesine ve Kosova Ceza İnfaz Kurumu Genel Müdürlüğüne rapor etmiştir. Bir kaç yıl önce Gilan Tutukevi de bu durumu rapor ettiyse de Hapishane Sağlık Dairesi ya da Kosova Ceza İnfaz Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından bu konuda herhangi bir şey yapılmamıştır.

Smrekonica Hapishanesinde görüşülen hükümlülerden bazıları sağlık hizmetlerine erişimde zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Hükümlülere göre doktorun yaklaşımı uygun değildir ve kendilerine karşı uygunsuz ve saldırgan bir tutum içindedir. Hükümlüler, kontrolleri doktorun yapmasına karşın devlet hastanesinde tedavi olmak için, yine de kurum doktoruna başvurmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir. Bu arada bir an önce müdahale edilmesi gereken şekilde hasta olduklarında bile bu kontrollere erişimin geç olduğu da söylenmiştir.

Kendine zarar verme:

Dubrava Hapishanesinde hükümlülerin kendine zarar vermesi devam eden ve yıldan yıla artan bir olaydır ve ceza infaz personeli hükümlülerin kendilerine zarar vermelerini yine önemli bir sorun olarak tanımlamışlardır. Kosova Ceza İnfaz Kurumu bu olayla başa çıkmak için iki yıl önce bir strateji geliştirmişse de pratikte herhangi bir sonuç elde edilememiştir. Bu durum, ceza infaz personeliyle, yönetimle yapılan görüşmelerde ve KRCT ekibinin hükümlülerle ve bu kurumun uzman personeliyle yaptığı görüşmelerde doğrulanmıştır. Kurum müdürünün ve ceza infaz personelinin görüşüne göre kendini yaralama eylemleri genellikle sağlık hizmetinden faydalanmak için uyuşturucu bağımlısı mahpuslar tarafından yapılmaktadır ancak kimi zaman başka nedenlerden/anlaşmazlıklardan da kaynaklanabilmektedir.

Tablo 3: Yıllar boyunca kendine zarar verme vakaları (Hapishane Sağlık Dairesi yayını)

Yıl:	2009	2010	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kendi ni yaralama sayısı:	32	54	45	57	28	36	86	142	172	228

- Dubrava Hapishanesinde çok sayıda hükümlü bulunmasına karşın psikolojik hizmet verilmemesi ve bu konudaki ihtiyacın giderek artması endişe vericidir. Bu kurumda ruhsal sorunları olan hükümlüler ve uyuşturucu madde kullananlar, kendine zarar

verenler ya da intihar teşebbüsünde bulunanlar kalmaktadır, ancak Dubrava Hapishanesi gerek altyapı gerekse profesyonel sağlık hizmetler bakımından bu kişilerin tedavisi için uygun koşullara sahip değildir.

- 2018'in sonunda BSL ile ilgilenen psikiyatristin görevinden ayrılmasından bu yana bu kurumda düzenli psikiyatri hizmeti verilememektedir oysa bu hizmete büyük bir ihtiyaç vardır.

5. Kısımda ruhsal hastalığı olan 7-8 hükümlünün kaldığı rapor edilmiştir. Personele göre, bu durum Merkezde yeterli yer olmamasından (tadilatın dolaylı - 2018 Aralık) ve bu vakaların orada tedavi görmemesinden kaynaklanmaktadır. Kurumun gerek personeli gerekse yöneticisi, hükümlülerle ilgilenen az sayıda ceza infaz memurunun bulunmasından şikâyet etmiştir. Nakliye biriminde çalışan personelin de ceza infaz personelinin toplam sayısına dâhil edildiğini, oysa bu birimdeki personelin doğrudan hükümlülerle çalışmadığını ifade etmişlerdir.

Bununla birlikte, KRCT, Kosova'daki ceza infaz kurumlarının Sağlık Birimlerinde çalışan sağlık personelinin kapasitesindeki sürekli artışı takdirle karşılamaktadır. Avrupa Konseyi 2017 ve 2018 yıllarında, hapishanelerdeki kötü muameleyi ve kendini yaralamayı engellemeye yönelik tedbirleri güçlendirmek, uygun ruh sağlığı tedavisi verme kapasitesini arttırmak ve hapishanelerdeki sağlık hizmetlerinin Adalet Bakanlığında Sağlık Bakanlığına sorunsuz devredilmesini sağlamak amacıyla Kosova Ceza İnfaz Kurumundaki her kademedeki sağlık personeline mesleki eğitim vermiştir.

KRCT ayrıca profesyonel açıdan bakıldığında bugünkü hapishane sağlık hizmetlerinin çok daha eksiksiz olduğu ve hükümlülerin sağlık ihtiyaçlarının çoğunu daha iyi karşılayabildiği kanaatindedir. İlaç ve diğer tıbbi ekipmanların temini ve genel prosedürler (protokoller, kılavuzlar vs.) açısından da durumun iyileştiği tespit edilmiştir. Ayrıca, Kosova Ceza İnfaz Kurumundaki dış sağlığı hizmetlerinin de ekipman ve personel bakımından gelişmiş olduğu rapor edilmiştir.

6. Usuli Güvenceler

Tutukluların/hükümlülerin kötü muamele karşısındaki usuli güvenceleri, CPT dahil olmak üzere insan hakları izleme gruplarının odak noktasını oluşturmaya devam etmektedir. Bu nedenle CPT, kuruma girişte sağlık muayenesinin yapılmasını, kayıtların tutulmasını ve tutukevi ya da hapishane yetkililerinin kötü muamele vakalarına öncelik vermesini istemektedir. Disiplin işlemlerinin etkin ve şeffaf şekilde yürütülmesi ve hükümlülerin itirazlarının doğru bir mekanizma ile ele alınması, hükümlülerin ya da tutukluların olası kötü muamele karşısındaki temel

güvencesini oluşturmaktadır. KRCT bu iki güvenceye özellikle önem vermektedir ve en iyi standartlara ya da uygulamalar doğrultusunda etkin prosedürlerin tesis edilebilmesi için Kosova Ceza İnfaz Kurumu ile kesintisiz bir çalışma yürütmüştür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), sorumlu devlet yetkililerinin hükümlülere muamelesine/kötü muamelesine ilişkin davalarda karar verirken, usuli güvencelerin; özellikle mahpusların başvurabileceği şikâyet usullerin veya mekanizmaların rolünün ve öneminin altını çizmektedir.

Dubrava Hapishanesindeki şikâyet mekanizmaları gerektiği gibi işlememektedir. Mevcut usuller şikâyetçilerin kimliğinin gizli kalacağına dair bir güvence sağlamamakta ve şikâyetlere cevap verilmesine ya da bu şikâyetlerle ilgili gerekenin yapılmasına dair belirlenen sürelerle uyulmamaktadır. Zaman zaman Kosova Ceza İnfaz Kurumunun onayladığı şikâyet formlarının bulunamadığı bildirilmiştir; KRCT, hem hapishanelerde ve tutukevlerinde bu formlardan bulunmasının, hem de hükümlüler ve tutukluların bu formlara kolaylıkla ve zamanında erişebilmesinin önemli olduğunun altını çizmektedir.

2018 yılının başına, Avrupa Konseyinin de yardımıyla Kosova Ceza İnfaz Kurumu hükümlülerin nasıl şikâyette bulunabileceğine dair bir İdari Talimatname hazırlamıştır ve bu belgede Kosova Ceza İnfaz Kurumundaki sorumluların ve gözlemcilerin tespit ettiği bazı eksiklikler ele alınmıştır.

KRCT, şikâyet mekanizmasının değerlendirilmesi üzerinde uzun süredir çalışmaktadır ve Avrupa Konseyine gösterdiği işbirliğinden ve Kosova Ceza İnfaz Kurumuna da KRCT tarafından hazırlanan taslağı kabul etmeye hazır oluşundan dolayı teşekkür etmektedir. Bununla birlikte, KRCT mekanizmanın etkin bir şekilde işletilebilmesi için sorumlu personelin kapasitesinin artırılması gerektiğini düşünmektedir.

Bu amaçla, tecrit uygulamasına ilişkin disiplin işlemlerinin pratikte, Ceza İnfaz Kanunu ve Kosova Ceza İnfaz Kurumu İdari Talimatnamesine uygun şekilde standart hale getirilmesine başlanmıştır. Disiplin cezası olarak tecrit uygulandığında, ceza verilen kişinin makul bir süre içinde yazılı bilgi alma hakkı ve itirazda bulunma hakkı uzun zamandır gözetilmemektedir ve KRCT uzun süredir bu konuyu eleştirmektedir. Bu konuda önce Yüksek Güvenlikli Hapishanede sonra da Dubrava Hapishanesinde olumlu değişiklikler olmuştur. Bazı tecrit ortamlarındaki kötü koşullara rağmen, bu tedbir ceza infaz kurumları tarafından genellikle yerleşik usulleri ihlal eden hükümlülere uygulanmaktadır.

KRCT izleme ekibi, hücre hapsi usullerine, hücre hapsi koşullarına, tecridin nasıl

uygulandığına ve yalnızlıktan şikâyet hakkına ilişkin koşulları özellikle değerlendirmiştir. KRCT, hücre hapsi uygulanırken yasaların tam olarak gözetilmediğine, bazı durumlarda özellikle bir grup içinde bir olay çıkmışsa, disiplin suçu işlememiş hükümlülere de tecrit cezası verildiğine dair sürekli şikâyet almaktadır. Böyle durumlarda bireysel cezalandırma yoluna gidilmediğinden genellikle disiplin suçu işlememiş hatta olaylara doğrudan karışmamış olan hükümlüler dahi ceza almaktadır. "Toplu cezalandırma" sonucunda, iyi davranışları olan ve olaylara karışmayan hükümlülerin ayrıcalıklarını veya diğer haklarını kaybettikleri vakalar söz konusudur. Bu nedenle KRCT ceza infaz kurumlarında bu uygulamaların gerçek yüzünü yansıtan bir vakayı izlemeye almıştır.

Dubrava Hapishanesinde yatan hükümlülerden biri cezasını çekerken doğru davranışlarda bulunduğu için yıllardır ayrıcalıklardan yararlanmakta ve yarı açık rejime tabiydi, ancak bir grup hükümlü ile beraber çalışırken bir baskın düzenlenmiş ve bu baskın sırasında grupta bir cep telefonu ve bir kaç şişe bira bulunmuştur. Tüm hükümlülere tecrit cezası verilmiştir. Söz konusu kişinin tecrit cezasına altı gün sonra son verilmiş ve hükümlü Temel Rejime geçirilmiştir, ancak hakkında alınan karar kendisine yazılı şekilde bildirilmemiştir.

Yazılı talepte bulunması ve ısrar etmesi üzerine olaydan/baskından ve tecrit cezasının uygulanmasından 15 gün sonra Dubrava Hapishanesinin Müdürünün kararı (165/18 sayılı Karar) eline geçmiştir ve bu kararda «SUÇLU OLMADIĞI» ilan edilmiştir. Dubrava Hapishanesinin «suçlu olmadığına» karar vermesine rağmen, bu hükümlü altı gün tecritte kalmış, yarı açık rejimdeyken sahip olduğu ayrıcalıklarını kaybetmiş ve bu nedenle Şartlı Tahliye Kuruluna da çıkamamıştır.

Bu olayda ve KRCT'nin tespit ettiği başka olaylarda cezai tedbirlerin uygulanmasına ilişkin kararlar makul bir süre içinde alınmamış, haklarındaki karar, ister cezalandırılmalarına isterse suçlu olmadıklarına dair bir karar olsun, hükümlülere zamanında verilmemiştir.

7. Ceza infaz personeli - çalışma koşulları

Son yıllarda, ceza infaz kurumlarındaki toplam nüfus azalmıştır. 2014'te 1800 tutuklu/hükümlü varken bu sayı 2018 sonunda 1660 tutuklu/hükümlüye inmiştir. Bu durumda, ceza infaz personeli sayısı, toplam hükümlü sayısına göre duyulan personel ihtiyacını bir ölçüde karşılamıştır. Son bir kaç yılda Kosova Ceza İnfaz Kurumu çok az sayıda ceza infaz personelini işe aldığından ve mevcut personelden emekliye ayrılanlar olduğundan daha fazla personele ihtiyaç olduğu açıktır; Bugün, Kosova Ceza İnfaz Kurumundaki ceza infaz personelinin ortalama yaşı 51-52 arasındadır.

2017 ve 2018 yıllarında gerçekleştirilen bazı işe alım süreçleri, açıklanamayan nedenlerle başarısız olmuştur veya iptal edilmiştir. 2018 yılı sonunda ise bu süreç tamamlanmış ve yaklaşık 120 ceza infaz memuru işe alınmıştır.

Diğer merkezlerde bulunan, uzun süreli hapis cezasına çarptırılmış hükümlülerden Yüksek Güvenlikli Hapishaneye yerleştirilmesi gerekenlerin sayısı arttığında, bu kurumun ceza infaz personeli ihtiyacı bulunmaktadır. BSL'deki personel sayısı yetersiz olmasına rağmen, bu kurumda çalışan 15 personel Vushtrri'deki Kamu Güvenliği Akademisi'nde öğrenim görmeye devam etmektedir. Aynı şekilde Liplan Hapishanesinde çok sayıda personel bu Akademide öğrenim görmektedir.

Smrekonic Tutukevinde birkaç yıldır bu yönde bir gelişme olmamıştır. Personel eksikliği bu merkezin yetkilileri arasında memnuniyetsizliğe yol açmaktadır ve hükümlülerin de bu konudan memnun olmadıkları anlaşılmaktadır.

Bu durum, hükümlülere hizmetlerin geç verilmesine sebep olmaktadır. Bu kurumdaki hükümlülere verilen hizmetlerin daha eksiksiz olması için ceza infaz personelinin kapasitesinin artırılmasına ihtiyaç olduğu açıktır. Smrekonica Hapishanesindeki personel sayısının 84 olması öngörülse de gerçekte sadece 51 çalışan mevcuttur.

Dubrava Hapishanesinin 5. Kısımında ceza infaz personeli çalışma koşullarından şikâyetçidir. Bu kısımda farklı kategorilerden hükümlüler bulunmaktadır ve yine tecrit edilmiş hükümlü sayısı oldukça çoktur. Hareketliliğin çok fazla olduğu bu kısma sık sık yeni hükümlüler kabul edilmekte ve yine sık sık var olan hükümlüler başka yerlere nakledilmektedir. Ziyaret günü, vardiyada sadece 5 ceza infaz memuru bulunmaktaydı, personelin sayıca az olması denetimin, rutinin ve güvenliğin etkili bir şekilde sağlanmasını hem hükümlüler hem de ceza infaz personeli açısından zorlaştıran bir durumdur. 170 hükümlünün kaldığı 2. Kısım 2018 Aralık ayında ziyaret edildiğinde vardiyada sadece 4 ceza infaz memurunun bulunduğu gözlemlenmiştir.

Genel olarak Kosova Ceza İnfaz Kurumunda çalışan kadın ceza infaz memuru sayısı oldukça azdır. Smrekonic Hapishanesinde sadece bir kadın ceza infaz memuru çalışmaktadır. Tüm kurumlarda, özellikle Liplan Hapishanesinde kadın memur eksikliği mevcuttur. Sağlık sorunları nedeniyle Üniversitenin Klinik Merkezinde hastaneye yatması gereken ancak güvenlikleriyle ilgilenebilecek kadın memur bulunmadığı için hastaneye yatamayan tutuklular ya da hükümlüler olmuştur

2018 Eylül ayında, Kosova Ceza İnfaz Kurumundaki Kadın Birliği, EULEX'in desteği ile kuruluş toplantısını düzenlemiş ve bu toplantıda Kosova Ceza İnfaz

Kurumdaki kadın ceza infaz memurlarının durumunun iyileştirilmesine ilişkin hedefler tespit edilmiştir.

Kosova Ceza İnfaz Kurumu genelinde ceza infaz personelinin mesleki kapasitesinin artırılmasına ihtiyaç olduğu yönünde bir değerlendirme yapılmıştır. Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, ICITAP ve Unicefetc projeleri ile verilen destek sayesinde Yüksek Güvenlikli Hapishanedeki tüm personelin güvenlik, insan hakları vs. alanında eğitim almakta ve ayrıca ceza infaz personeline eğiticinin eğitimi verilmektedir.

Hollanda Helsinki Komitesi (NHC), Liplan Hapishanesindeki ve Eğitim Amaçlı İslahevindeki çocuk rejimini daha iyi hale getirmeye yönelik geniş kapsamlı bir program çerçevesinde, ceza infaz personelinin eğitim ihtiyaçlarını tespit etmektedir ve bu kurumlardaki ceza infaz personelinin kapasitesini arttırmak için Kosova Kamu Güvenliği Akademisinin programlarına/müfredatlarına bu ihtiyaçları karşılayacak dersler konacaktır.

Bu proje kapsamında öncelikle Hollandalı uzmanlar, projenin hedefleri doğrultusunda bu kurumlardaki güvenliği, çalışma koşullarını ve sosyal ortamı değerlendirmek için araştırma yapmışlar ve Kosova Ceza İnfaz Kurumu/ Liplan Hapishanesi ve ECC, bu kurumlarda kalan çocuklara uygulanan rejimde karşılaşılan temel zorlukları ele alan politikalar hazırlamışlardır.

Liplan Eğitim Amaçlı İslahevi (ECC), çocuklar için çok sayıda eğitim ve sosyalleşme faaliyeti de dâhil olmak üzere açık tip bir eğitim ve ıslah merkezi olarak tasarlanmıştır. Açılışından ve yavaş yavaş dolmasından sonra bu yıl bazı olaylar yaşanmış; kaçan çocuklar olmuştur.

KRCT'nin son raporunda da üzerinde durduğu gibi, bu merkez tamamen yeni bir kurum niteliğinde olduğundan, etkin bir şekilde çalışabilmesi için güvenlik meselesinin farklı açılardan incelenmesi gerekir. İlgili personelin mesleki açıdan hazırlanması konusunda ise Kosova Ceza İnfaz Kurumu, personel alım kriterlerine ve bu kurumdaki mevcut kapasitenin artırılmasına yeterince önem vermemiştir.

Eğitim Amaçlı İslahevi açıldığı günden bu yana, bu kurum Liplan Tutukevi yönetimi tarafından idare edilmektedir. Hem Müdürün hem de Müdür yardımcısının her iki kurumun yönetiminde yer almasının ECC'ye yeni bir yönetimin atanması ya da Liplan Tutukeviden Priştene Tutukevine nakil yapılması gibi bir çözüm bulunana kadar geçici olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte bu durum bir yıldan uzun sürmüştür (ve hala devam etmektedir), oysa bu kurum fiziksel olarak birbirinden ayırdır ve birbirlerinden farklı birçok özelliği vardır. ECC gibi bir kurum Kosova'da ilk defa açılmıştır, Liplan Tutukevi ise sirkülasyonun (giriş çıkışların) en yüksek

olduğu tutukevlerinden biridir, çünkü Kosova'daki en büyük bölgeyi (Priştine Birinci Derece Mahkemesi) kapsamaktadır üstelik birinin çocuklara eğitim tedbiri uygulanan bir ıslahevi, diğerinin ise yetişkin tutukluların kaldığı bir kurum olduğu düşünüldüğünde, bu özelliklerinden dolayı bu iki kurumun birlikte yönetilmesi oldukça zordur. *Dolayısıyla, KRCT, Kosova Ceza İnfaz Kurumu Genel Müdürlüğüne bu sorunu en kısa sürede halletmek için gereken adımları atmasını tavsiye etmektedir*

Uzmanlaşmış ve yoğun bir personel eğitimine, kapasite oluşturulmasına ve bu rejimin pek çok yönüyle gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır. Kosova Ceza İnfaz Kurumu, eğitim tedbiri altındaki çocuklar için bu rejimin işleme usullerini mümkün olan en kısa sürede onaylamalıdır.

8. İzleme yapılan diğer alanlar

Bilgiye erişim

- Tutuklular ve hükümlüler, buldukları kurumda uygulanan kurallar ve disiplin prosedürleri hakkında bilgilendirme hakkına sahiptirler. Bazı tutukevleri ve cezaevlerinde kurum içi talimatname bulunsa da sorumlu memurlar her zaman tutuklulara/hükümlülere bu kuralların ne olduğunu açıklamamaktadır. Tutukluların/hükümlülerin bu kuralları ve usulleri aynı odada kaldıkları kişilerden öğrendiklerini ileri sürmektedirler.

- Kosova Ceza İnfaz Kurumunda uzun yıllardır tutuklulara ve hükümlülere günlük gazete verilmemektedir. Tutuklular ve hükümlüler uzun yıllardır günlük gazeteleri ancak ziyaretleri sırasında aileleri getirirse ya da kantinden ücreti karşılığında satın alırlarsa okuyabilmektedirler.

- Tüm cezaevlerinde ve tutukevlerinde tutukluların ve hükümlülerin odalarında televizyon seyretmesine izin vardır; bunun tek istisnası tek kişilik hücrelerdir. Yıllar önce televizyonu ceza infaz kurumları temin ederken artık kurumlar televizyon temin etmemektedir (Liplan Hapishanesi, Liplan Tutukevi, Prizren Tutukevi vs.) Hükümlüler, kendi paralarıyla kantinden televizyon alabilmektedir. Bazı kurumlarda televizyonlar çok eskidir, bazıları da çalışmamaktadır (Liplan Hapishanesi, Liplan Tutukevi, Prizren Tutukevi vs.).

Yüksek Güvenlikli Hapishanede kablolu yayın ve birçok program bulunurken, diğer merkezler yalnızca karasal yayınları alabilmektedir.

Hükümlüler ve özellikle tutuklular, DVD bulunmayışından şikâyet etmektedirler, zira bazı kurumlarda DVD'ye izin verilirken, bazılarında verilmemektedir. Bu

nedenle tutuklular bir tutukevinden diğerine nakledildiklerinde şikâyet etmektedirler.

- Her hapishanede ve tutukevinde bir kütüphane bulunmaktadır, ancak son yıllarda muhtelif bağışlar gelmiş olsa da bu kütüphaneler oldukça fakirdir. Kurum yetkilileri okumaya ilginin çok az olduğunu ileri sürseler de mahpuslar bu kütüphanelerde istedikleri türden kitap bulamadıklarından şikâyetçidirler. Dini kitap bağışı daha fazla olduğundan daha ziyade dini kitap okuduklarını ifade etmişlerdir. Geçtiğimiz yıllarda Kosova Müslüman Cemaati dini kitaplara ilişkin yeni bir düzenleme yapmış, aşırı uçtaki dini kitaplar kütüphanelerden kaldırılmıştır.

- Hükümlülerin kol saati kullanmalarına izin verilirken tutukluların böyle bir hakkı bulunmamaktadır. KRCT, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin zamanı bilmek hakkı olduğunu şimdiye kadar defalarca dile getirmişse de tutukevlerinin yönetimi, yönetmelikler gereği tutukluların saat takmasına izin verilmediğini gerekçe olarak göstermektedir.

KRCT, yürürlükteki kanunların hiç birinde tutukluların zamanı bilmesinin, daha açık ifade ile saat takmasının yasaklanmadığını hatırlatmakta ve Kosova Ceza İnfaz Kurumundan, saat takmak isteyen tutukluların takmasına imkân veren bir çözüm bulmasını talep etmektedir.

Dış dünya ile irtibat

- Yakın aile üyeleri tutukluları ziyaret edebilmektedir. Bu ziyaretler haftada bir kez 30 dakikalık süreyle gerçekleştirilmektedir. Ayrıca haftada bir kez 15 dakikalık bir telefon görüşmesi yapma hakları vardır, ancak ileri rejim uygulanan mahpuslar haftada iki kez 15 dakikalık telefon görüşmesi yapabilmektedir.

Tutukluların aile ziyaretleri ve telefon görüşmeleri sadece mahkemenin izni ile yapılabilmektedir, daha açık bir ifade ile tutukluların kiminle irtibata geçeceğine mahkeme karar vermektedir.

Peja Tutukevindeki tutuklular sadece hafta sonlarında (Cumartesi ve Pazar günleri) telefon görüşmesi yapabilmektedir ve bu nedenle bu haklarını rahatlıkla kullanamamaktadırlar.

- Hükümlüleri yakın akrabaları ya da diğer kişiler ziyaret edebilirler. Bu ziyaretler ayda iki kez birer saattir. Ayrıca kriterleri karşılayan hükümlülerin ayrı bir odada eşleriyle ya da çocuklarıyla zaman geçirmelerine müsaade edilmektedir. Bu ziyaretler üç ayda bir kez 3 saatliğe yapılabilmektedir. Bu odalar sadece Dubrava

Hapishanesinde ve Yüksek Güvenlikli Hapishanede mevcuttur. Ayrıcalıklardan faydalanan mahpuslar (hafta sonu evci çıkanlar), hafta sonlarında özel odayı kullanmalarına izin verilmediğinden şikâyet etmişlerdir. Yasalarda böyle bir kısıtlama öngörülmemektedir ve hafta sonları özel odayı kullanma hakkı devam etmektedir.

Tutuklular ve hükümlüler, avukatlarıyla irtibata geçebilmekte ve kurum dışındaki izleme mekanizmaları tarafından ziyaret edilebilmektedir. Yabancı uyruklulara her zaman elçiliklerinden ziyaretçi gelmektedir. Kosova ceza kurumlarında çok sayıda Arnavutluk Cumhuriyeti vatandaşı hükümlünün kaldığını belirtmek gerekir. KRCT, bu hükümlülerden, gözaltında oldukları dönemde ya da mahkemeleri devam ederken, Kosova'daki Arnavutluk Büyükelçiliğinden hiç kimsenin ziyarete gelmediğini öğrenmiştir.

Isıtma, havalandırma ve aydınlatma

- Kış mevsiminde yapılan izleme ziyaretlerinde KRCT, soğuktan dolayı birçok şikâyet almıştır. İzlenen tüm kurumlarda (Liplan Hapishanesi, Liplan Tutukevi, Gilan Tutukevi, Prizren Tutukevi vs.) soğuktan şikâyet edilmiştir.

Liplan Hapishanesini ziyaret eden izleme ekibi, tesisin soğuk olduğunu ve tutuklularla hükümlülerin odalarında kalın kıyafetlerle (paltolarıyla) oturduklarını tespit etmiştir. Hükümlüler ve tutuklular, hafta sonu içerisinin hafta içine göre daha da soğuk olduğundan şikâyet etmişlerdir. Aynı şekilde, Liplan Tutukevini ziyaret eden izleme ekibi bazı hükümlülerin/tutukluların kendilerini ısıtmak için şişelere sıcak su doldurduklarını fark etmiştir. Hükümlüler ve tutuklular, gece bile olsa, sıcak su bulduklarında kendilerini ısıtması için şişelere doldurduklarını söylemişlerdir.

- Ziyaret edilen hemen hemen tüm kurumlardaki havalandırma bozuktur ya da bazı yerlerde yarı yarıya çalışmaktadır. Özellikle aşırı kalabalık ortamlarda havalandırmanın yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

- Peja Tutukevi hariç, doğal aydınlatma yeterlidir. Peja Tutukevindeki tutukluların odalarına doğrudan doğal ışık girmemektedir çünkü hücrelerin pencereleri kurumun koridoruna bakmaktadır. Doğal aydınlatma sorunu olan Liplan Tutukevinde son yapılan tadilatla durum değişmiştir; hücrelerin pencereleri değiştirilmiş ve nispeten büyütülmüştür, bu nedenle içeri artık yeterince doğal ışık girmektedir.

Açık havada egzersiz ve havalandırma

Tutukluların günde iki kez bir saat boyunca temiz havada yürüme hakkı vardır. Gün

boyunca yaptıkları toplam 2 saatlik yürüyüş dışında, 22 saat daha hücrelerinde kilitli kalmaktadırlar.

Hükümlüler, yürüyüş haricinde spor faaliyetleri vs. gibi başka faaliyetlere de katılabilmektedirler. Ayrıca imtiyazlı mahpuslar temizlik işlerinde, mutfakta, yaz aylarında serada vb. de çalışmaktadırlar.

Avludaki ekipman altyapısı yetersizdir. Gilan Tutukevi, Yüksek Güvenlikli Hapishane, Dubrava Hapishanesinin D Kısmı daha ferah ve koşulları daha iyidir, , zira bu kurumlar daha yenidir ve halen iyi durumdadır. Hükümlülerin ve personelin futbol sahasının renginden şikâyet etmeleri ve bu durumun CPT Raporunda ve KRCT tarafından eleştirilmesi üzerinde iki yıl önce Yüksek Güvenlikli Hapishanedeki futbol sahası laciverte boyanmıştır.

Tek tip kıyafetler

Tutuklular ve hükümlüler tek tip kıyafet giymek zorundadır. Ceza infaz kurumlarında hükümlüler sadece yekek giyerken, tutukevlerindeki tutuklular tam takım tek tip kıyafet (pantolon) giymek zorundadır. Kosova Ceza İnfaz Kurumu yeni kıyafet göndermediğinden, mevcut kıyafetler eskimiştir ve ziyaret ekibi bazı kıyafetlerin eksik ya da yıpranmış olduğunu gözlemlemiştir.

Prizren Tutukevinde tek tip kıyafet zorunluluğu yoktur. Bu tutukevinde tek tip kıyafet uygulamasına bir kaç yıl önce son verilmiş ve o zamandan beri tekrar kullanılmasına başlanmamıştır. Tutuklular tek tip kıyafet giymedikleri için memnundurlar ancak diğer tüm ceza infaz kurumlarında tek tip kıyafet giymenin zorunlu olduğu düşünülürse bu yaklaşım adil değildir. Bir kurumdan diğerine nakledilen tutuklular farklı yaklaşım ve muameleden sürekli şikâyet etmektedirler.

Hassas vakalara yaklaşım/muamele

KRCT, hassas vakaların izlenmesine özellikle dikkat etmiştir. Kosova'da ceza infaz kurumlarında kalanların sayısının 1600 ila 1800 değişmesine karşın bu kurumlarda LGBT bireyler bulunduğu dair resmi bir rapor yoktur. KRCT bu bireylerle irtibata geçmiş olsa da, korktukları ve bu konuya ilişkin usuller bulunmadığı için cinsel kimliklerini gizlemektedirler. KRCT, son yıllarda bu konuyu yetkililere iletmeye de, ciddiye alınmamış, sadece böyle bireylerin bulunmadığı söylenmiştir.

KRCT zaman zaman, tehdit, hakaret, taciz vs. gibi diğer hükümlülerin dolaylı ayrımcılık yaptığını iddia eden LGBT hükümlüler ile karşılaşmıştır.

LGBT bireylerin korunması ve insana yaraşır muamele görmesi gerektiğinden,

KRCT, Kosova Ceza İnfaz Kurumunun bu meseleyi ele almasını, özel yerleştirme ve muamele usulleri belirlemesini tavsiye etmektedir.

Her ne kadar Kosova ceza infaz kurumlarında sayıca az da olsalar Roman bireylere yönelik de buna benzer bir durumun var olduğu bildirilmiştir.

- KRCT, Dubrava Hapishanesinde kalan HIV pozitif bir tutuklu ile irtibat geçmiştir. Bu tutuklunun bulunduğu kısımda kalan ceza infaz personeli, bu tür vakalarda nasıl davranmaları gerektiğine dair yeterli bilgileri ve hazırlıkları bulunmadığından şikâyet etmişlerdir. İzleme ziyaretimiz sırasında, HIV pozitif tutuklunun başka sağlık sorunları da olduğu için durumu kötüleşmiş ve bu tutukluyu, kendileri de önemli sağlık sorunları yaşayan hükümlüler hastane kısmına götürmüş, tedavisinden sonra da geri getirmişlerdir. Sağlık personeli bu tür vakalara yeterince önem vermemekte ve yeterli bir tedavi uygulanmamaktadır.

IV. CEZA İNFAZ KURUMLARINDA AKIL VE RUH SAĞLIĞI

Ruhsal hastalıkları olan faillerin yerleştirilmesi ve onlara uygulanan muamele, Kosova Ceza İnfaz Kurumunun en çok zorlandığı konulardan biri olmaya devam etmektedir.

Kosova Ceza Kanununda ve Ceza Muhakemesi Kanununda, ruhsal hastalıkları olan faillerin yerleştirilmesine ve kendilerine uygulanacak muameleye ilişkin hükümler bulunmasına karşın pratikte bu hükümler uygulanmamaktadır. Ceza Muhakemesi Kanununun 509 sayılı Maddesinin ikinci paragrafına göre ruhsal bozukluğu olan faillerin sağlık kurumlarında tutulması gerekmektedir ancak ceza infaz sistemimizde ve sağlık sistemimizde, bu tür vakaların tutulacağı özel kurumlar mevcut değildir.

Kosova Adli Psikiyatri Enstitüsü'nün (IFPK) kurulduğu 2014 yılından bu yana, ruhsal hastalıklara ilişkin psikiyatri muayenesi bu kurumda gerçekleştirilmektedir ve bireyin IFPK'de alıkonulduğu dönemde zorunlu psikiyatrik tedavi tedbiri uygulanmaktadır. Bununla birlikte, ruhsal hastalıkları olan faillerin tutuklu yargılanması meselesi hala sıkıntılıdır, bu nedenle ilgili kanunların hükümlerine aykırı şekilde bu tedbirin ceza infaz kurumlarında uygulanmasına devam edilmektedir.

IFPK 36 yatak kapasitesine sahiptir, bunlardan 12'si psikiyatrik muayene ve 24'ü zorunlu psikiyatrik tedavi tedbirinin uygulanması içindir. Bu kuruma yapılan izleme ziyaretleri sırasında, birçok başka tutuklunun da bu kurumda tutulduğu ve hapisanede yatmasına karşın zaman zaman tedavi almak üzere IFPK'ye gönderilen hükümlülerin de kaldığı tespit edilmiştir.

KRCT, IFPK'ye yerleştirilme kuralları ve kriterleri hakkında bilgi istemişse de bu kurula yerleştirme kriterlerini ve prosedürleri tanımlayan bir yönetmelik ya da tüzük bulunmamaktadır.

Ayrıca çocukların ve kadınların IFPK'da tedavisi de sıkıntılıdır çünkü kadın ve çocukların yerleştirileceği ve tedavi alacağı özel bir yer bulunmamaktadır. Çocuklar ve kadınlar, IFPK'nın ortak alanları içindeki ayrı odalara yerleştirilmektedir ve bu durum da tesisteki günlük faaliyetleri kısıtlamaktadır.

Adli Psikiyatri Enstitüsüne yapılan izleme ziyareti sırasında, bu kurumda kalan kişilerin tedavisi için gerekli ilaçların bulunmadığı bildirilmiştir.

2018 yılı boyunca KRCT, Gilan'daki Birinci Derece Mahkemesinde görülen ve

şüphelinin yargılama öncesi sağlık kurumunda tutulduğu bir vakayı izlemiştir.

Ruhsal sorunları olduğundan şüphelenilen bir kişi bir suç işlemiş ve Gilan'daki Birinci Derece Mahkemesi de bu suç karşısında bir aylık gözaltı tedbirine karar vermiştir. Mahkeme gözaltı kararında, tutuklunun sağlık kurumunda tutulmasını emretmiştir. Böyle bir kurum bulunmadığı için tutuklu Gilan Bölge Hastanesinde özel bir alana yerleştirilmiş ve 9 gün boyunca burada tutulmuştur. Gilan Tutukevinde çalışan ceza infaz memurları, mahpusun bu tesiste alıkonulduğu süre boyunca tesisin güvenliğini üstlenmiştir. Gözaltında tutulduğu yerden farklı bir yerde bulunan Psikiyatri Biriminden gelen psikiyatrist ve hemşirelerin ziyareti haricinde, zihinsel sorunları olan tutuklu 9 gün boyunca başka birisi tarafından ziyaret edilmemiştir. Bu süre zarfında temiz hava alma ve diğer günlük faaliyetlere katılma hakkına sahip olduğunu bilmediğinden 9 gün boyunca tamamen tecrit edilmiştir.

Gözaltı tedbirinin bir ay olmasına karar verilmiş olmasına karşın, uzman doktor ziyaretleri neticesinde Psikiyatri Bölümü doktorları gözaltı süresinin sona erdirilmesini ve zorunlu psikiyatrik tedaviye başlanmasını talep eden bir raporu mahkemeye sunmuşlardır. Gilan'daki Birinci Derece Mahkemesi bu raporu ve tavsiyeyi dikkate almış ve 9 günün sonunda yargılama öncesi tutukluluk tedbiri sonlandırılmış ve Gilan Psikiyatri Hastanesinde uygulanmasına başlanan Zorunlu Psikiyatrik Tedavi tedbiri alınmıştır.

KRCT'nin bildiği kadarıyla, mahkemenin ilgili yasal hükümleri uyguladığı ve gözaltının Ceza Muhakemesi Kanununun 509. Maddesinin ikinci bendinde öngörülen şekilde sağlık kuruluşlarında yapılmasını emrettiği yegâne dava budur. Bununla birlikte, bu vakanın izlenmesi ile zihinsel engelli olup tutuklu yargılananların, sağlık personelinin bulunmadığı temiz olmayan ortamlar gibi yetersiz koşullar altında tutulması halinde yasal haklarını (temiz hava, temizlik, dış dünya ile temas vs.) kullanmaları zorlaşmaktadır ve bu durum, tür vakalarda uyulması gereken asgari standartlara aykırıdır.

Geçmişten bu yana yapılan tavsiyeler doğrultusunda ve bu vakaya özgü yapılan inceleme sonucunda *KRCT ruhsal hastalıkları olan faillerin tutukevlerinde tutulmasının ilgili yasalara aykırı olması nedeniyle ruhsal hastalıkları olan faillerin tutulacağı uygun sağlık kurumlarının eksikliğinin bir an önce halledilmesi gereken bir mesele olduğu kanaatinde*dir.

KRCT, arka arkaya dört yıldır bu kategoride yer alanların yerleştirilmesine ve tutukluluk tedbirinin uygulanmasına ilişkin sorunları tartışmak için yuvarlak masa tartışmaları ve çalıştaylar düzenleyerek yaşanan zorlukların ele alınması için

çalışmakta, bu durumun düzeltilmesi için savunuculuk yapmaktadır ancak bugüne değin KRCT'nin bu konudaki tavsiyeleri uygulanmamıştır.

KRCT, 2018 Kasım ayında «*ruhsal hastalıkları olan faillerin tutuklu yargılanması ve zorunlu psikiyatrik tedavi tedbiri*» konulu bir yuvarlak masa tartışması düzenlemiş ve ruhsal bozuklukları olan kişilere muameleyle ilgili tüm kurumların temsilcileri bu tartışmaya katılmıştır. Bu yuvarlak masa tartışması sonunda, *ilgili kurumlar (Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Kosova Yargıtayı, Polis vs.) için bir yönetmelik çıkarılması ve bu yönetmeliğin, mahkeme haklarında karara varana kadar ruhsal hastalıkları olan faillerin yerleştirilmesini ve nasıl muamele göreceğinin düzenlemesi tavsiye edilmiştir.*

V. SAVUNUCULUK VE ADLİ YARDIM

KRCT, farkındalık yaratma ve savunuculuk faaliyetleri kapsamında, ceza adaleti reformlarının desteklenmesi ve ceza infaz alanında idari yönetmeliklerin hazırlanması konusunda Ceza İnfaz Kurumu ile diyalog ve işbirliği içinde çalışmaktadır.

KRCT ekipleri, izleme ziyareti sırasında ihtiyaç tespit etmeleri durumunda ve hükümlülerin KRCT'yi araması, mektup göndermesi ya da taleplerini bir şekilde iletmesi halinde adli yardım sağlamaktadır. İzleme ziyaretleri, hükümlüler arasında özel ihtiyaçları olan kişilere erişmek ve ihlalleri tespit etmek için kullanılan temel araçtır. Ayrıca, KRCT'nin izleme ziyaretleri sonrasında düzenlediği raporlarda, hükümlülerin bireysel memnuniyetsizlik veya şikâyetlerinin yanı sıra, ceza infaz kurumlarının yöneticileri veya Kosova Ceza İnfaz Kurumunun Genel Müdürü tarafından yapılabileceklere ilişkin tavsiyeler de yer almaktadır.

Eğer bir tutuklunun/hükümlünün özel ihtiyaçları varsa KRCT bu tür vakalarla izleme ziyareti sona erer ermez ilgilenmektedir. İlgili kurumun müdürüne bir yazı gönderilmekte ve bu mesele ilk bulguların yer aldığı raporda ele alınmaktadır. Çoğu kez kurum müdürü, her halükarda Hapishane Sağlık Dairesi, bu taleplere yanıt vermekte ve gerekli açıklamaları yapmaktadır.

KRCT'nin yargı sistemine erişebilmesi sayesinde son iki yıl içinde tutuklu yargılananların ve hükümlülerin yasal takibatlarına ilişkin muhtelif konularda daha fazla adli yardım sağlanmış ve savunuculuk faaliyetleri yürütülmüştür. Bu yüzden KRCT, bazı vakalarda hükümlülerin şikâyetlerinin ve taleplerinin işleme konması ile ilgili olarak yargı sistemiyle, Kosova ceza mahkemeleriyle irtibata geçmiştir, bu talepler şu şekilde sıralanabilir: *davanın durumu hakkında bilgi verilmesi talebi; hükümlerin birleştirilmesi talebi; nihai hükümde tutukluluk süresinin hesaba katılması talebi; erken tahliye talepleri birinci derece mahkemelere ulaşmadığında ya da geç ulaştığında bu taleplerin dikkate alınması istemi; duruşmaya çıkma talebi; yeniden yargılanma durumunda mahkeme işlemlerindeki gecikmelere ilişkin şikâyetler; suçlunun ülkesine iadesi davalarındaki gecikmelere ilişkin şikâyetler; mahkeme işlemlerindeki gecikmelerden (uzun bir süre duruşma ve bir işlem yapılmamasından) dolayı davaların işleme konması istemleri.*

Her zaman olduğu gibi Şartlı Tahliye Kuruluna ve Kosova Ceza İnfaz Kurumuna en çok hükümlülerin şartlı tahliye usullerine ilişkin talepleri ve şikâyetleri iletilmiştir.

KRCT, 2018 yılında Şartlı Tahliye Kurulunun çalışmasından kaynaklanan şikâyetler hakkında Kosova Yargıtay'ına bir görüş yazısı sunmuş, bu yazıda spesifik vakalara/rakamlara yer vermiş ancak bir yanıt alamamıştır.

KRCT, Kosova Ceza İnfaz Kurumu Genel Müdürlüğüne çoğu hükümlünün Kosova Ceza İnfaz Kurumundan bir cevap alamadıkları yönündeki şikâyetleriyle ilgili birçok dilekçe yazmasına karşın bir yanıt alamamıştır.

Mahpusların hakları, hapisnede yaşam koşulları, davalar/mahkeme öncesi işlemler konusunda çok sayıda vakada adli yardım sağlanmış, arabuluculuk yapılmış ya da danışmanlık verilmiştir, bu vakalar şu şekilde ayrılmaktadır:

- (a) disiplin işlemleriyle ilgili 6 vaka
- (b) şartlı tahliyeyle ilgili 36 vaka;
- (c) sağlık hizmetleriyle ilgili 14 vaka
- (d) nakil meseleleriyle ilgili 7 vaka
- (e) kötü muameleyle ilgili 5 vaka
- (f) hükümlülerin barınması ya da yerleştirilmesiyle ilgili 6 vaka
- (g) bilgilendirilme hakkıyla ilgili 12 vaka
- (h) aile ziyaretleri ya da harici temaslarla ilgili 10 vaka
- (i) adli takibat/tutuklama ile ilgili 16 vaka
- (j) temyiz başvurusunda bulunma ya da dava açma hakkı ile ilgili 11 vaka

KRCT, geçmişte olduğu gibi bu dönemde de devlet, meclis ve sektördeki mekanizmalar gibi kurumsal temsilciler nezdinde yasal ve kurumsal savunuculuk faaliyetleri yürütmüştür.

KRCT, Çocuk Ceza Kanununun ve Ceza İnfaz Kanununun desteklenmesi, değiştirilmesi sürecinde çalışma gruplarına katılarak Kosova Cumhuriyeti Meclisinin ilgili Komisyonlarına, izleme ziyaretleri sırasında öğrendikleri üzerinden katkıda bulunmuştur.

KRCT, Avrupa Konseyinin insan hakları politikalarının tesisini hedefleyen projesi çerçevesinde, alıkonulan bireylerin insan hakları konusunda Kosova Emniyet Müfettişliği ve Kosova Emniyeti personeli için düzenlenen usullerin ve çalışma standartlarının hazırlık ve gözden geçirme aşamalarına sürekli katkıda bulunmuştur. Özellikle Avrupa Konseyi, değerlendirme raporlarında KRCT'nin projenin uygulanması sırasında yaptığı katkıları takdir etmiştir. Avrupa Konseyi 2019'un başında KRCT uzmanlarını, Kosova Polisi ve Kosova Polis Müfettişliği Konseyi için Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan belgelerin mevzuat ve terminoloji ile uyumlu hale getirilmesi çalışmalarına katkıda bulunmaya, tecrübelerini paylaşmaya davet

etmiştir.

KRCT son yıllarda Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği tarafından mahpusların haklarının daha iyi korunması, Ulusal İşkenceyi Önleme Mekanizmasının kapasitesinin artırılması ve Kosova'da insan haklarının güçlendirilmesi konularında yürüttüğü üç farklı projenin başındaki komitelerde görev almıştır.

Ayrıca tutukluluk tedbiri alınan duruşmalar da izlenmiştir. Duruşmaların izlenmesi sayesinde tutukluluk tedbirinin infazı, adil yargılanma hakkı, yaşama, özgürlük ve güvenlik hakları değerlendirilebilmekte ve Kosova'daki cezai reformların yapılmasını sağlamayı hedefleyen savunuculuk faaliyetlerinin bir parçası olarak stratejik savunma yapılacak davaların tespit edilmesi mümkün olmaktadır. KRCT raporlar, talepler, tavsiyeler ve bildirimler gibi farklı yazılar yazarak ceza infaz kurumlarında ve diğer alıkonulma yerlerinde yaşanan insan hakları ihlallerine karşı savunuculuk yapmıştır.

2018 yılı için Kosova Hükümeti; daha açık bir ifade ile Başbakanlığa Bağlı İyi Yönetişim Dairesi 2019-2023 beş yıllık İnsan Hakları Stratejisini hazırlamıştır. 2019 yılının başında KRCT, bu strateji belgesine ilişkin görüş ve önerilerini paylaşmaya davet edilmiş ve bu görüş ve öneriler 2019 yılının ilk yarısında onaylanması beklenen Stratejinin son taslağında yer almıştır. Stratejinin ilk taslağında dahi, KRCT'nin daha önce gündeme getirdiği, ceza infaz kurumlarında insan haklarının gözetilmesinde yaşanan bazı zorlukların üzerinde durulmuştur.

ABD 2018 İnsan Hakları Yıllık Ülke Raporu 2019 Mart ayında yayınlanmıştır. Bu rapor, geçmiş yıllarda olduğu gibi KRCT'nin, bu dönem zarfında Kosova'daki ceza infaz kurumlarında insan haklarının durumuna ilişkin notlarını ve yorumlarını özetlemektedir.

(<http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2018&dliid=289145>)

1. Bir ülkesine iade davasında adil yargılanma hakkının savunulması

(KRCT davaya bilirkişi ("amicus curiae") olarak katılmıştır.)

KRCT, A.A.'nın Arnavutluk Cumhuriyetine iadesi davasında Kosova Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı nezdinde savunuculuk yapmıştır.

AA, iki farklı suçtan dolayı gıyaben toplamda yirmi bir (21) yıl hapis cezasına çarptırılmıştır.

KRCT, AİHS Madde 6'dan doğan korumanın sağlanması amacıyla Kosova Cumhuriyeti Adalet Bakanlığında, suçlunun iadesini talep eden ülkeden (Arnavutluk), A.A.'nın yeniden yargılanacağına dair gerekli güvenceleri almasını talep etmiştir.

KRCT, dilekçesinde, Anayasanın 22. Maddesi uyarınca doğrudan uygulanabilen Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 14.3(d) sayılı Maddesinde yer alan tanımların üzerinde durmuştur, şöyle ki «*herkes, bir suçla itham edildiğinde ya da bir hukuk davasında hak ve yükümlülükleri hakkında karar verilirken, yasalar uyarınca kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde adil ve kamuya açık bir duruşma hakkına sahiptir.*»

AİHM, Madde 6.1 uyarınca davanın mahkemede kamuya açık olarak görülmesinin, tarafları, adaletin kamuoyu denetimi olmaksızın gizlice işletilmesine karşı koruduğunu, bu sayede mahkemelere duyulan güvenin artacağını ifade etmiştir. Adalet şeffaf bir şekilde işletilirse Madde 6'da yer alan adil yargılanma hakkının korunması mümkündür zira bu hak, bu Sözleşme açısından demokratik bir toplumun temel özelliklerinden birini teşkil etmektedir.¹

İade talebinde bulunan ülkenin, A.A.'nın davasında yeniden yargılanma hakkına ve Sözleşmenin 6. Maddesi ile garanti altına alan korumaya sahip olacağına dair yeterli güvence vermesi amacıyla bu savunuculuk aracı seçilmiştir. Mahkemenin Axen ve Almanya Federal Cumhuriyeti davasında da ifade ettiği üzere, kamuya açık yapılan bir duruşma, adil yargılanmanın esas niteliğidir. Demokratik bir ülkenin Sözleşmenin 6. Maddesindeki adil yargılanma hakkına ilişkin hükümlerin uygulanması için en azından kişiye, aleyhine açılan davada kendini savunma fırsatını vermesi beklenmektedir.

Adalet Bakanlığı, KRCT'nin dilekçesine yanıt vermiş ve Adalet Bakanlığının, Arnavutluk Cumhuriyetinden mahpusun Arnavutluk yargı sisteminde adil bir şekilde yargılanacağına ve adaletli bir muamele göreceğine dair gerekli güvenceleri aldığını açıklamış ancak hangi güvencelerin verildiğini belirtmemiştir. A.A. iki yıldan fazla tutuklu kaldığı ve Kosova Adalet Bakanlığının da kendisini Arnavutluk'a iade etmeye karar vermesinden sonra da yaklaşık bir yıl daha tutulduğu için KRCT, dilekçesinde

¹ 16 Aralık 1999 tarihli *T - Birleşik Krallık, V - Birleşik Krallık davaları ile* 28 Mayıs 2002 tarihli *Stafford - Birleşik Krallık davası*

Kosova adalet sistemindeki gecikmeleri eleştirmiştir.

KRCT ile irtibat halinde olan A.A., ülkesine iade edildiğinde yargı sürecinin bitmiş kabul edileceğinden ve kendisine söz konusu ceza davasında savunmasını yapabileceği bir yeniden yargılanma fırsatı verilmeyeceğinden kuşkulandığı için Arnavutluk Cumhuriyetine iadesine ilişkin karardan endişe duyduğunu dile getirmiştir. Bunun nedeni davadaki diğer sanık olan O.K.'nin gıyabında yargılanmasından ve Arnavutluk'a iadesinden sonra Arnavutluk'ta yeniden yargılanmamış olmasıdır. Arnavutluk'taki cezai adalet makamları, O.K.'nin yeniden yargılanma talebinde bulunulması gereken yasal süre aşıldığı için yeniden yargılanmadığını ifade etmişlerdir.

KRCT ayrıca, Kosova'daki insan haklarının Kosova Cumhuriyeti Anayasasının ve bağlayıcılığı olan uluslararası insan hakları sözleşmelerinin koruması altında olduğunu (Anayasanın 22. Maddesi) ve ülkedeki kurumların insan hakları konusunda karar verirken Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihadını gözetmesi gerektiğini (Anayasanın 53. Maddesi) hatırlatmıştır.

2018 Haziran ayındaki bu gelişmelerden sonra sanık A.A., sınır dışı edilerek Arnavutluk Cumhuriyetine iade edilmiştir. KRCT, bölgedeki ortağı (Arnavutluk'taki Arnavutluk Helsinki Komitesi) vasıtasıyla, 2018 Eylül ayında Tiran Ağır Ceza Mahkemesinde sanık A.A.'nın yeniden yargılanmasına başladığı ve yargılamanın halen devam ettiği bilgisini almıştır.

2. Mahkemede duruşmaların izlenmesi

KRCT ekipleri, adil yargılanma, yaşama, özgürlük ve güvenlik haklarını ve işkencenin önlenmesi hakkını değerlendirmek için ceza infaz kurumlarını ve mahkeme duruşmalarını düzenli şekilde izlemeye devam etmiştir. Duruşmalar, Kosova Yargıtay'ı ile imzalanan Anlaşma Tutanağı çerçevesinde izlenebilmektedir.

KRCT, ceza infaz kurumlarının yanı sıra yargı sistemini izleyerek, Kosova'daki adli uygulamaları desteklemek amacıyla savunuculuk ve stratejik savunma yapılabilecek davaları tespit etmiştir

Özel ihtiyaçları olan kişilerin, özellikle ruhsal hastalıkları olanların yerleştirilmesi ve bunlara yönelik muamele, bu kategorideki kişilerin tutukluluğu ve zorunlu tedavisi ve ayrıca sanığın duruşmada hazır olması için tedbir olarak tutukluluğun kullanılması yerine alınabilecek alternatif tedbirler konularının izlenmesine özellikle önem

verilmiştir.

KRCT izleme faaliyetleri sırasında tespit ettiği davaların Kosova mahkemelerindeki duruşmalarda adil yargılanma hakkını ve tutukluluk tedbirinin infazını takip etmiştir. Yargı sistemi ile daha yoğun ve kayda değer ölçüde daha iyi bir iletişim ve etkileşim içinde çalışılmıştır. KRCT'nin Kosova'daki yargı sistemindeki mercilere verdiği dilekçelerin büyük bir kısmına mahkemelerden ve savcılıklardan yanıt gelmiş, istenen bilgiler verilmiş ya da merciler istenen adımları atmışlardır.

3. Kanunların uygulanması konusunda çalışanlar ile birlikte düzenlenen “Alıkonulma yerlerinde özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin insan haklarının uluslararası alanda savunulması- İstanbul Protokol» konulu eğitim

Bir şüphelinin gözaltında tutulması aynı anda birden fazla hakkını (yaşama, özgür olma ve güvenlik hakkı, işkencenin önlenmesi hakkı) etkileyebilir. Alıkonulma yerleri tutulan insanların içinde buldukları durumun hassasiyeti nedeniyle, ulusal ve uluslararası kanunlarla güvence altına alınmış bu hakların ihlaline en açık yerlerdir. Alıkonulma yerlerinde insan haklarına saygı gösterilebilmesi için kanunların uygulanması konusunda çalışanların yetkinliklerinin artırılması şarttır.

BM İşkenceyi Önleme Sözleşmesinin İhtiyari Protokolünün onanmasından sonra işkence ve kötü muameleyi önlemek için izleme yapılması özellikle önem kazanmıştır. Bu uluslararası belge, ulusal ve uluslararası düzeyde işkenceyi önleme ziyaretlerinin yapılacağı küresel bir sistem tesis edilmesini önermektedir. Ayrıca, Protokolde sivil toplum kuruluşlarının bu konudaki rolü kabul edilmekte ve izleme faaliyetinde devlet mekanizmalarının sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapması gerektiği vurgulanmaktadır.

KRCT, 22.06.2018 tarihinde Kosova'da polis memurları, savcılar ve hâkimlerin katıldığı bir günlük bir eğitim düzenlemiştir. Bu eğitim, KRCT'nin son yıllarda insan hakları konusunda çalışan farklı temsilciler ile birlikte Kosova ceza infaz ve yargı sistemi içinde düzenlediği tanıtım ve farkındalık yaratma konusundaki birçok faaliyetten biridir. Bu etkinlikte savcılar, polis memurları, Kosova Ceza İnfaz Kurumu yetkilileri, hapisanelerde çalışan sağlık uzmanları, avukatlar ve cezai adalet konusundaki yetkililer bir araya gelerek, İstanbul Protokolü özelinde uluslararası insan hakları mekanizmalarını tanıtmışlardır.

Katılımcılara, hükümlülerin haklarını güvence altına alan temel uluslararası belgeler, Kosova Cumhuriyetinde yürürlükte olan standartlar ve mekanizmalar ve İstanbul Protokolünün Kosova'da kanunların uygulanması sırasında dikkate alınması gereken temel unsurları anlatılmıştır. KRCT, alıkonulma yerlerindeki izleme ziyaretleri sırasında tespit ettiği somut vakalardan örnekler getirmiş ve işkence ve kötü muameleyi önleme ve cezasızlıkla mücadele davalarının soruşturulması ve yargılanması konusunda devlet mercileri nezdinde benimsediği savunuculuk yaklaşımını anlatmıştır.

Bu faaliyetin, insan haklarının korunması için yapılan çalışmaları ve cezasızlıkla mücadeleyi desteklemesinin yanı sıra *savcılarının, polis memurlarının ve özgürlüklerinden yoksun bulunan kişilerin insan hakları alanında çalışan diğer kişilerin kapasitesinin artırılmasına* katkıda bulunması amaçlanmıştır.

KRCT ve Avrupa Konseyi, devam eden savunuculuk faaliyetleri kapsamında 2019 Nisan ayının başında İstanbul Protokolü hakkında üç günlük bir eğitim düzenleyecektir. Bu eğitimde savcılarının, polis memurlarının, hapishanelerde çalışan sağlık uzmanlarının, adli tıp memurlarının ve psikiyatri alanında çalışanların ve izleme mekanizmalarının bu belgeyi nasıl uygulayacakları konusunda bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır. Avrupa Konseyinin mali destek sağlayacağı bu eğitim, Uluslararası İşkence Mağdurları Rehabilitasyon Konseyinden (Danimarka) gelecek uzmanlar tarafından verilecektir.

4. “Sivil toplum ağları ve ceza adaletinde reformlar” konulu uluslararası toplantı

20 Eylül 2018 tarihinde, CRD ve KRCT tarafından cezai adalet alanındaki uluslararası kuruluşların, mekanizmaların ve uzmanların arasındaki işbirliğini arttırmak ve bölgesel ağı güçlendirmek amacıyla ortak bir bölgesel toplantı düzenlenmiştir.

Toplantıya CRD, KRCT, Arnavutluk Helsinki Komitesi, Makedonya Helsinki Komitesi (MHC), Macaristan Helsinki Komitesi (HHC), Bulgaristan Helsinki Komitesi (BHC), Makedonya Genç Avukatlar Derneği (MYLA), Kosova Halkların Savunuculuğu Derneği, Arnavutluk Cumhuriyeti, Cenevre İşkenceyi Önleme Derneği (APT), Belgrad İnsan Hakları Merkezi (BCHR), EPLN TOHAV (Türkiye), Civic Aliance (Karadağ), OSBE (Kosova Misyonu) temsilcileri ile Kosova'daki avukatlar ve insan hakları aktivistleri katılmıştır.

Toplantıda yapılan tartışmalar sonucunda aşağıdaki sorunlar/konular hakkında önemli sonuçlara varılmış ve tavsiyelerde bulunulmuştur:

Sorun I: Özgürlükten yoksun bırakılan yerlerde işkence ve kötü muamelenin araştırılması, raporlanması ve yargılanması.

Konuşmacıların tümü, kendi ülkelerindeki kötü muamele ve işkence vakalarında karşılaşılan zorluklara değinmişlerdir. Kötü muamele ve işkence ispatlanmamakta, rapor edilmemekte ve soruşturulmamaktadır. Soruşturulan ve yargılanan çok az olayda dahi, şartlı cezalar verilmiştir.

Sonuç:

- İşkence ve kötü muamele durumlarında cezasızlık. Raporlama eksikliği; soruşturmaların yetersiz kalması, davaların ihmal edilip takip edilmemesi, gerekenlerin yapılmaması.
- Savunmasız grupların alıkonulma yerlerinde uygunsuz muamele görmesi; cezasızlığın kurum kültürü haline gelmesi; muhtelif STK'ların bu konuda izleme ve raporlama yapmasına ihtiyaç duyulması.

Tavsiyeler:

- İşkence ve kötü muamele olaylarının soruşturulması ve yargılanması hakkında hâkim ve savcıların eğitilmesi; eğitimin özellikle soruşturma ve yargılama yapma konusundaki yasal yükümlülüklerine odaklanması.
- Savcılar ve hâkimlere AİHM kararlarının yerel dillerde sunulması.
- AİHM içtihadının yerel mahkemelerce benimsenmesi ve yerel mahkemelerin insan hakları ihlallerini AİHS'ne göre yorumlaması için savunuculuk yapılması.
- Doktorların ve avukatların kötü muamele ve işkence gördüğü kanıtlanmış vakaları rapor etmesi.
- STK'ların iyi deneyimlerini paylaşmaya devam etmesi ve paylaşılan iyi deneyimleri uygulaması.
- STK'ların hükümlülerin/sanıkların haklarını daha iyi korumak ve vakalarla ilgilenirken mahkemelerdeki uygulamaları daha iyi anlamak için öncelikle savunma avukatları ile daha yakın bir ilişki kurması.

Sorun II: Alıkonulma yerlerinin STK'lar tarafından izlenmesi

Ulusal İşkenceyi Önleme Mekanizması her yerde etkin bir çalışma yürütememiş, yeterli mali desteğe de sahip olmadığı için işkenceyi önleme görevini yerine getirememiştir.

Tavsiye:

STK'ların bağımsız izleme yapması.

Sorun III: Alternatif tedbirler yerine tutuklu yargılanmanın yaygın bir tedbir olarak kullanılması.

Tutukluluk süresinin sonuçta hükmedilen cezadan daha uzun olduğu davalar bulunmaktadır. Haksız yere tutukluluk için yüksek bir tazminat da verilmiştir. Farklı ülkelerde (demokrasinin hakim olduğu ülkelerde ve konsolide hukukun ve geçiş hukukunun uygulandığı ülkelerde) yargılama öncesi tutukluluğun kuralları farklıdır.

Sonuç:

Tutukluluğun yaygın olarak kullanılmasının verdiği zararlar yetkililere anlatılmalı, tutukluluğa alternatif tedbirlerin uygulanması desteklenmeli, alternatif tedbirlerin uygulanmasını sağlayacak ulusal stratejilerin geliştirilmesi desteklenmelidir.

Mağdurların haklarının, özellikle yasal yollardan güçlendirilmesi ve yasal usullerle korunması savunulmalıdır.

STK'lar sadece hedef gruplara yönelmemeli aynı zamanda devletin eylemlerinden etkilenen ve zarar görme riski altında olanları da, toplumun diğer üyelerini, komşuları vs. dikkate almalıdır.

Sorun IV: Ceza adaletinde ihtiyaç duyulan reformlar:

- Yerel mevzuatın AB direktifleriyle uyumlu hale getirilmesi;
- Hâkimler ve Savcılar için güvenlik incelemesi yapılması.

Sorun V: Ağların ceza adaletini geliştirmedeki rolü:

- Sivil toplum kuruluşlarının, televizyon tartışmalarından, belgesellerden faydalanarak kamuoyunca alikonulma yerlerindeki insan hakları (işkence, kötü muamele ile mücadele vb.) konusunda farkındalık yaratmayı hedeflemesi.
- İşkence, mağdurların korunması, cezasızlıkla mücadele, adli yargım, kanuni yollar ile ilgili olarak bölgesel ve/veya uluslararası karşılaştırmalı araştırma yapılması.

- STK'ların yaptıkları izleme çalışmasının toplumdaki etkisinin ölçülmesi, STK'ların bu konuda üstlendikleri rolün değerlendirilmesi. Özellikle STK'ların erişim sorununun üstesinden gelebilmek için kamuoyuna izleme çalışmasının öneminin anlatılması.
- Ağın, yetkililer nezdinde yapılan eğitim ve savunuculuk faaliyetlerinde (özellikle mağdurların korunması konusunda) AB Direktiflerinden daha fazla yararlanması Yetkilileri Avrupa Birliği standartlarını gözetmeye ve AB usullerini/direktiflerini uygulamaya teşvik etmek için bölgedeki ülkelerin Avrupa gündeminin kullanılması.

5. “Ruhsal hastalığı bulunan faillere tutukluluk ve zorunlu psikiyatrik tedavi tedbirinin uygulanması” konulu Yuvarlak Masa Toplantısı

KRCT, 23 Kasım 2018 günü «*Ruhsal bozukluğu olan faillere tutukluluk ve zorunlu psikiyatrik tedavi tedbirinin uygulanması*» konulu bir yuvarlak masa toplantısı düzenlemiş ve bu toplantıya IPFK, Kosova Ceza İnfaz Kurumu, Ulusal Önleme Mekanizması (Ulusal Önleme Mekanizması/Kamu Denetçiliği Kurumu), hâkimler, savcılar, karakollardaki nezaretten sorumlu polis memurları, avukatlar, hapisane sağlığı uzmanları, CDHRF temsilcileri, EULEX yetkilileri, Avrupa Konseyi, Caritas İsviçre temsilcileri dâhil olmak üzere ruhsal bozuklukları olan kişilerin tedavisiyle ilgili tüm kurumların temsilcileri katılmıştır.

Bu yuvarlak masa toplantısı sonucunda, *ilgili kurumların (Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Kosova Yargıtayı, Polis vs.) haklarında ne gibi bir tedbir alınacağına dair bir mahkeme kararı çıkana kadar ruhsal bozuklukları olan faillerin nereye yerleştirileceği ve nasıl bir muamele göreceği konusunu düzenleyecek bir yönetmelik çıkarılması yönünde bir tavsiyede bulunulmasına karar verilmiştir. Başlangıçta tutuklanan ve ruhsal bozukluğu olan kişilerin gönderilebileceği kurumları içeren ayrı bir liste hazırlanması ve her bir kurumun bu kişilere yapılacak muameleye ilişkin yükümlülüklerinin belirlenmesi önerilmiştir.*

Ruhsal bozukluğu olan faillerin tutukluluk tedbirinin hâlihazırda ceza infaz kurumlarında uygulandığı ve bu kişilerin diğer tutuklularla birlikte kaldığı göz önüne alındığında, bu faillerin nereye yerleştirileceğini ve nasıl bir muamele göreceğini, tutukluluk tedbirinin nasıl uygulanacağını düzenleyen özel bir yönetmelik çıkararak yasaların ihlal edilmesinin önlenilebileceği düşünülmüştür. Şu an için bu kategorideki tutuklular çok kolaylıkla pasif kötü muameleye maruz kalmakta, mevcudiyetleri bu kurumlardaki güvenliği zayıflatmakta, ruhsal hastalıkları olan tutukluların kaldıkları

odalarda ya da buldukları ortamlarda sorunlar yaşanabilmekte, bu kişiler, personelin ya da diğer tutukluların fiziksel tacizlerine maruz kalabilmektedirler.

6. Kosova Ceza İnfaz Kurumu genel müdürü ile “2018 yılında Ceza İnfaz Kurumlarının izlenmesi sonucu elde edilen ilk bulgular” konusunda yapılan toplantı

KRCT bu toplantıyı, 2018 izleme faaliyetlerinin sona ermesinden sonra düzenlemiştir. Bu etkinlik, KRCT ekiplerinin 2018 yılı boyunca elde ettikleri ilk bulguların ve tavsiyelerin ceza infaz kurumlarının yöneticileri ile tartışılacağı bir toplantı olarak planlanmıştır.

KRCT direktörü Feride Rushiti toplantının açılış konuşmasında toplantının konusuna ve Kosova Ceza İnfaz Kurumu ile sürdürülen işbirliğine, geçen yıl içinde ceza infaz sistemin yaşanan gelişmelere ve kaydedilen ilerlemelere değinmiş, Proje Müdürü Alban Muriqi ise kişilerin özgürlüklerinden yoksun bırakıldığı alikonulma yerlerinde, insan haklarına ilişkin temel değerlendirme göstergelerine (muamele/kötü muamele; rehabilitasyon; fiziki koşullar ve yaşam koşulları, gıda ve hijyen, sağlık, usuli güvenceler, personelin çalışma koşulları) dayanarak yapılan izleme faaliyetlerinin sonuçlarını değerlendirmiştir.

Toplantıya Hapishane Sağlık Kurumu yetkilileri ile CDHRF temsilcileri de katılmışlardır. Hapishane Sağlık Dairesi yetkilileri, Gilan Tutukevi ve Hapishane Sağlık Birimi arasındaki işbirliği meselesi dâhil olmak üzere sağlık konusundaki bazı tespitler üzerinde görüş bildirmişlerdir. Hapishane Sağlık Dairesi direktörü, bu tutukevindeki farklı servisler arasında işbirliği konusunda yaşanan sıkıntıların ele alınacağına ve bunların en kısa zamanda çözümleneceğine söz vermiştir.

Hapishane ve tutukevi yöneticileri KRCT'nin hem her kuruma yaptığı ziyaret sonrasında aktardığı hem de daha sonra kendilerine bildirilen tespitlerini ve tavsiyelerini genel olarak kabul etmişlerdir. Nihai raporda bazı yorumlara yer verilmesini, eklemeler yapılmasını, ilk raporda yer alan bazı tespitler ya da sorunların daha farklı bir dille ifade edilmesini istemişlerdir.

Nihayetinde, ceza infaz kurumlarında insan haklarının iyileştirilebilmesi ve Kosova Ceza İnfaz Kurumunun daha fazla gelişebilmesi için izleme faaliyetlerinin devam etmesine ve Kosova Ceza İnfaz Kurumuyla Kosova'daki izleme yapan kuruluşların arasındaki yapıcı işbirliğinin sürmesine ihtiyaç olduğu teyit edilmiştir.

GENEL TAVSİYELER

1. Kosova Ceza İnfaz Kurumunun yönetiminde, Hapishane ve Tutukevlerinin yönetimlerinde ve uzman personellerinde sürdürülebilirlik sağlanmalıdır;
2. Adalet Bakanlığı ceza infaz personelinin çalışma koşulları ve sosyal hizmetleri iyileştirmeli, bu çerçevede kapasite geliştirme ve sürekli eğitim programları uygulanmalıdır;
3. İçeriye yasak eşyaların sokulmasıyla mücadele edilmeli - bu olguyu engellemek için tedbir alınmalı ve sorumlular derhal, etkin ve tarafsız şekilde soruşturulmalıdır;
4. Mahpusların haklarının ihlaline ve kötü muameleye karşı usuli güvenceler uygulanmalı; kurum içi mekanizmalar ve disiplin işlemleri, ilgili kılavuz ilkelere uygun şekilde yürütülmelidir.
5. Kosova Ceza İnfaz Kurumu personeli hükümlüler arasındaki olayları ve çatışmaları azaltmak ve hükümlülerin güvenliğini sağlamak için gerekli adımları atmalıdır;
6. Kosova Ceza İnfaz Kurumundaki Değerlendirme Merkezi işler hale getirilerek hükümlüler, ilgili kılavuz ilkeler doğrultusunda kategorilere ayrılmalıdır;
7. Hükümlülerin *Bilgilendirilme Hakkına* özellikle disiplin işlemleri, nakil, rejim/sınıflandırma konusunda bilgilendirilme hakkına saygı gösterilmeli; tüm hükümlülere ücretsiz günlük gazete verilmelidir;
8. Kosova Ceza İnfaz Kurumu muhtelif tadilatların gereken şekilde denetlenmesini, kaliteli yapılmasını sağlamalıdır;
9. Hükümlüler ve tutuklular için yeterli miktarda örtü ve hijyen ürünleri temin edilmelidir;
10. Hapishanelerin ve tutukevlerinin aşırı kalabalık olmasını önlemek için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır;
11. Hapishane Sağlık Dairesi ve Kosova Ceza İnfaz Kurumu, ceza infaz kurumlarına içeriden ve dışarıdan ziyaretlerin zamanında yapılabilmesi için işbirliği yapmalıdırlar;
12. Farklı alanlardaki uzmanlardan oluşan ekipler kendine zarar verme olgusunun nedenlerini araştırmalı, bun olguyla mücadele edilmeli, Hapishane Sağlık Dairesi ile bu konuda daha fazla işbirliği yapılmalıdır;
13. Hapishanede yaşayanların akıl ve ruh sağlığı hizmetlerine ihtiyacının arttığı göz önüne alınarak bu hizmetlerin kapasitesi artırılmalıdır;
14. Şartlı Tahliye Kurulunun çalışmasındaki aksaklıklar (şartlı tahliye vakalarının değerlendirilmesinde yaşanan gecikmeler ve alınan kararların hükümlülere ulaştırılmaması) yetkililere iletilmelidir.

Lena Graphic Design
Priştine Matbaasında
basılmıştır, 2019

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”

342.7(496.51)”2018”(047)

Muriqi, Alban

Kosova>daki alikonulma yerlerinde insan hakları : izleme raporu
2018 / Alban Muriqi dhe Fatmire Haliti. – Priştine : Qendra Kosovare
për Rehabilitimin e të Mbijetuarve të Torturës, 2019. - 64 f. ; 21 cm.

1. Haliti, Fatmire

ISBN 978-9951-774-04-8

Alıkonulma yerlerinin düzenli ziyaret edilerek izlenmesi, özgürlüklerinden yoksun bırakılan kişilerin işkenceye ve kötü muameleye maruz kalmasını önlemenin en etkili yollarından birini teşkil etmektedir. Alıkonulma yerlerinin dışarıdan, bağımsız gözlemciler tarafından izlenmesi konusunda son yıllarda önemli bir ilerleme kaydedilmiştir.

Kamuoyu nezdinde itibarı olan, bağımsız ve profesyonel kuruluşların alıkonulma yerleri düzenli şekilde izlenmesinin, işkence ve kötü muameleye karşı temel korumalardan birini oluşturduğu kabul edilmektedir. Ayrıca, alıkonulma yerlerindeki yetkililerin dışarıdan ziyaretlere açık olması, şeffaflığı, hesap verilebilirliği ve etkinliği arttırmaktadır.

KRCT, özgürlüğünden yoksun bulunan kişilerin haklarını değerlendirmek ve desteklemek için 2007 yılından bu yana hapishanelere, tutukevlerine, karakollara ve akıl ve ruh sağlığı kurumlarına düzenli izleme ziyaretleri yapmaktadır.

Kosova İşkence Mağdurları Rehabilitasyon Merkezi (KRCT), alıkonulma yerlerini izleme, işkence, kötü muamele ve hak ihlalleriyle mücadele etme görevi kapsamında, Kosova ceza adaletinde reform yapılmasına ve hukukun üstünlüğünün desteklenmesine ihtiyaç olduğunu tespit etmiştir.

KRCT özellikle ceza hukukunun herkes tarafından iyi bilinen ilkelerinin nasıl uygulandığını, örneğin yaşama, özgürlük ve güvenlik hakkı, adil yargılanma haklarının ve işkence yasağının nasıl uygulandığını izlemektedir. KRCT ekipleri, izleme ziyaretleri sırasında insan haklarına odaklanmakta, insan haklarının ihlal edildiği ve Kosova yargı sisteminde yaşanan sorunlara örnek teşkil edebilecek vakaları tespit ederek yargı sistemindeki sorunların çözülmesi için çalışmaktadır.

ISBN 978-9951-774-04-8

9 789951 774048

2019

Kosova İşkence Mağdurları
için Rehabilitasyon
Merkezi (KRCT)

Tüm hakları saklıdır ©

Uluslararası İnsan Hakları
Çerçevesine Uyumun
İzlenmesi için

ETKİNİZ
AB PROGRAMI

"Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır."